

A tartalomról:

Dr. Herskovits Fábán: Leó Pinsker. — Abádi Imre: Antokolsky Párisban. — Kohn Zoltán: Két zsoltár (vers). — Heller Bernát: Két új haggáda. — Rózsa Ignác: Óda (vers). — Vasvári István: Heine, Páris, 1856... — Pap Izsák: A huszonötödik márciuson (vers). — F. Fürth Margit: Oltalmazott lilomszál (vers). — Dr. Frenkel Ernő: Szinképek Newyork zsidó életéből. — Sós Endre: Ady Endre és a zsidóság. — Egy felvidéki zsidó színész. — Dr. Wallenstein Zoltán pécsi főrabbi előadása. — Zsidók és nyelvük. — Barát Endre: Két vers. — Új könyvek. — Krónika és Szemle. — Egy műmelléklet és hat illusztráció.

HAZULT

ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ LAP

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JOZSEF

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VADÁSZ-UTCA 11

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
 minden hó 15-én

Telefonszám:
 111-901

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 pengő.

SÍRKÖVEK Farkasréten, Margittánál

XII., Sasadi-út 177
 59-es villamos végállomás
 a Farkasréti zsidó temető mellett
 Telefon: 457-159

Visó Márné
 NŐLGYFODRÁSZ ÉS PARÓKAKÉSZÍTŐ

Speciális hajmunkák. Tartós hullám.
 Hajfestés szakszerűen

BUDAPEST
 Károly-körút 25, félem.
 [Király-utca sarok]

Telefon: 330-693

EZÜST

DISZMÓDARU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ARBAN

SCHLEIFER

EZÜSTARUGYAR, VII., KAZINCZY-UTCA 10.
 TELEFON: 143-528

Betegtoló
 és önhajtású kocsik,
 kerékpárok, gyermekkocsik

nagy választékban.

LÓWY IMRE

SIESTA

JÁRMŰRAKTÁRA

BUDAPEST, VII., DAMJANICH-UTCA 49.
 TELEFON: 420-656.

Betegtolókocsi kölcsönzés. Kérjen díjtalan prospektust.

Karmel ארמון כשר **Penzió Budapest**

VI., Andrásy-út 43. Telefon: 225-434
 225-664

Villamos és autóbusz összeköttetés a város minden részébe
 Elsőrendű családi penzió a város központjában, tel-
 jesen újonnan berendezve. Legnagyobb kényelem,
 modernül berendezett, szépfekvésű szobák folyó
 vízzel. Fürdőszobák. Bőséges és elismerten kitűnő
 konyha. Kívánatra diétikus ellátás. Figyelmes ki-
 szolgálás. Abszolút tisztaság. Olcsó árak, hideg- és
 melegvíz. Referenciát a budapesti orth. rabbiság
 ad. Szobák napokra is igénybe vehetők. *Előzetes*
 szobafoglalás. Szíveskedjék nagybecsű látogatásával
 bennünket megtisztelni.

TELEFON: Használt férfi, női ruhát, fehérneműt,
 340-967 cipőt, szőnyeget, hagyatékok, egész ház-
 tartást, zálogtárgyat és mindent vesznek.

Nutovits, VIII., Népszínház-u. 26
 VIDÉKRE IS MEGYEK

1 recamier + **4** szék = **2** személyes

RECAMIER

Szab. bej.

ÜLÉS, FEKVÉS

EPEDA, LÁNCZ KÁRPITOS

Podmaniczky-utca 19

FOTELÁGY

78 P

BARBIEN

késnélküli borotválópor

MINDENKIT MEGHÓDÍT

Kérjen árajánlatot!

BARBIEN VEGYIPAR, BUDAPEST VI., KIRÁLY-U. 30.
 Telefon: 426-210

Zongorát, pianinót vennék.

Telefon:
 225-352

Hangolás, javítás, fényezés

Deutsch zongorakészítő, Klauzál-u. 3

PERZSASZŐNYEGET

LEGMAGASABB ARON

VESZ STERNBERG

DOB-UTCA 2. TELEFON: 224-246

MULTÉS JÖVŐ

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF

ZSIDÓ LAP

XXXII. ÉVFOLYAM 1912. ÁPRILIS

DR. HERSKOVITS FÁBIÁN: LEÓ PINSKER

Halálának ötvenedik évfordulójára

Kiszlév hónap 20-án lett ötven éve annak, hogy népünk újkorának egyik legnagyobb egyénisége, Leo Pinsker meghalt. Az azóta elmúlt ötven esztendő eseményei és jelenségei mintha csak igazolni akarták volna Pinsker próféta-lelekkel meglátott és hirdetett igazságait. Napjaink, amelyekben egy korhadt világ falai roskadoznak és a jövő ködlésén át is világosan alakulnak egy új világ hatalmas vonalai, különösen alkalmasak arra, hogy megálljunk ennél a jubileumnál és felidézzük, megszívleljük Pinsker halhatatlan tanításait.

Élete és neveltetése úgy indult, mint annyi sok-sok társáé akkor és azóta is, akik az asszimiláció útját járták. 1821-ben, Tomasovban (Orosz-Lengyelország) született. A gimnázium elvégzése után jogot hallgatott, majd orvosi pályára lépett. A 60–70-es években buzgó munkatársa volt az oroszországi izraelita felekezeti sajtónak és lelkesen küzdött az oroszosítás érdekében, amelyben az asszimiláció álmának: az emancipáció megvalósulásának előfeltételét látta. Pinsker tehát eleinte az asszimiláció zászlóvivője. Evvel kapcsolatban nagyon figyelemreméltó, hogy apja nagy zsidó tudós volt, aki azonban úgy érezte, hogy a zsidóság már a múlté. Fiát tehát „modern” szellemben nevelte, ami az asszimilációs gyakorlatban azt a negatívumot jelenti, hogy a felnövekvő ifjúnak sejtelve sincs a zsidóságról. Nem véletlen, hogy a Tízigének éppen második parancsában — a bálványimádással kapcsolatban — találjuk ezeket a szavakat: Isten „számon tartja az atyák vétkeit a gyermekeknél harmad és negyedízigen...” A zsidó etika szerint ugyanis mindenki a saját bűneiért felelős és bűnhődik. Csak amikor a bálványimádásról, az idegen bálványok imádásáról, a nem-helyesen felfogott asszimiláció súlyos bűnéről van szó, akkor az utódoknál harmad- és negyedízigen is érződnek az apák bűnei. (De arra is megemlít ez az eset, hogy mennyire meddő marad a zsidó tudós, ha nem épült a zsidó történelmi múlt és a zsidó közösségérzet szilárd talaján.) Pinsker tehát azon az úton indult el, amely egy-két nemzedék után a kitéréshez vezet. Csakhogy az ő lelkében élt valami, ami tulajdonképpen a legtermészetesebb érzések egyike és mégis szinte teljesen kiveszett tömegeink és vezetőink lelkéből: a szolidaritás, a zsidó testvéri szolidaritás érzése. Az európai antiszemitizmus itt-ott fellobbanó lidérces lángjai, az oroszországi véres pogromok tehát nem maradhattak hatástalanul Pinskerre. Tévútra irányított, de mélyében hatalmas zsidó lelke megrázkódott és feleszmélt. Nem úgy vigasztalta magát, hogy „én meg-

menekültem a bajtól, a többi nem érdekel”, hanem úgy érezte, a testvérek eléje táruló tragédiájának láttára, hogy ez így nem mehet tovább. Nem szabad nézni és tehetetlenül várni a zsidó nép százezreinek ártatlan, céltalan pusztulását, millióinak megalázó szenvedését.

Ezeknek a tragédiáknak viharzásában Pinskernek látomása volt és ez a látomás halhatatlan lett az *Autoemancipáció*-ban. Ez a hús egynéhány oldalas füzet 1882-ben jelent meg és eredetileg a nyugateurópai zsidóságnak szólt. Az emancipáció lényegét akarta nekik megvilágítani. De ezt a zsidóságot akkor elbűvölte az emancipáció csalóka fénye és meg sem hallotta Pinsker vészkiáltását. Ez a kudarc irányította az *Autoemancipáció* szerzőjének figyelmét a különböző orosz városokban hatalmas lelkesedéssel és nem kisebb szervezetlenséggel működő *Chovevé Cion*-egyesületek felé. Az 1884-ben összehívott kattovici konferencián egységes szervezetbe tömörültek a Ch. C.-egyesületek és az ú. n. odesszai komité vezetése alatt folytatták működésüket. 1890-ben az orosz kormány elismerte működési jogát a komiténak, amelynek elnöke Pinsker volt — 1891-ben bekövetkezett haláláig. Működése során sok küzdelmet vívott, sok csalódás érte, nagyobb gyakorlati eredmények elérése nélkül. De sem az ő munkája, sem a *Chovevé Cion* lelkesedése nem múlt el nyomtalanul, mert hatásuk alatt a zsidó lélek, a zsidó légkör előkészült, felkészült Herzl Tivadar királyi fogadására.

Pinsker is, mint a többi politikai cionista, külső okok, a zsidó nép szenvedéseinek hatása alatt kezdett foglalkozni a zsidóság problémáival. Pinsker azonban, vizsgálódásai közben megtalálja a bajok belső okát és ennek hangsúlyozásával tulajdonképpen első hirdetője a később *Achad Haam* által kiépített kultúrcionizmus gondolatának. Az *Autoemancipáció* a zsidóságnak szinte minden problémájával foglalkozik. Tanításai közül legtöbb ma is változatlanul érvényes. Viszont vannak olyan problémák is, amelyekkel kapcsolatban akkor még nem látta tisztán az utat, vagy csak később találta meg. Ezek közül elsősorban *Erecre* vonatkozó véleménye figyelemreméltó: „... Nem Erecre kell gondolnunk, — írta az *Autoemancipáció*-ban — célunk legyen szerény. Nem szent, hanem saját föld kiküzdése legyen feladatunk... Oda fogjuk elvinni a legszentebbet, amit hajdani hazánk romjaiból megmentettünk: Isten eszméjét és a Bibliát. Mert ezek tették régi hazánkat szent földdé, nem pedig Jeruzsálem, vagy a Jordán. Ha lehetséges lesz, hogy a Szentföld kerüljön birtokunkba, annál jobb...”

Pinsker csak később, amikor belekapcsolódott a *Cho-*

vevé Cion-mozgalomba, értette meg, hogy Erec Jiszrael semmivel nem pótolható szentséget jelent a zsidó lélek számára, hogy Jeruzsálem szent, a Jordán szent és Erec Jiszrael minden porszeme és minden fűszála szent...

Pinsker *Autoemancipációjának* célja a zsidó kérdés megoldása. Fejtegetései abból a két tényből indulnak ki, hogy: „a zsidó tömegek a különböző népek körében heterogén csoportot alkotnak...” A másik tény, hogy: naivítás lenne minden olyan hit, amely belátható időn várja a népek erkölcsi életének és egymás között megnyilatkozó szeretetteljes viselkedésének prófétai értelemben vett megvalósulását. Nem szabad továbbá elfelejteni, hogy a többi népek egymásközötti viszonya sem tekinthető ideálisnak. Ennek mértéke azonban nem jelentős, mert meg vannak az egyenrangúságnak, a viszonyosságuk alapjai. Csupán a zsidóság élvez vendéglátást, anélkül, hogy ezt a vendéglátást módjában lenne viszonzni... Az egyenrangúságnak ez a hiánya idézi elő a zsidóság megvetettségét és a bajokban való üldözöttségét és — ami mindennél sokkal szomorúbb — a zsidó öntudat hiányát... Ilyen körülmények között nem lehet jelentőséget tulajdonítani az emancipációnak, amely különben a gyakorlatban mindig csak törvényes intézkedés maradt és sohasem lett a társadalom érzelmeinek megnyilatkozása és amelyet, mint ajándékot, minden pillanatban visszavehetnek a népek. És nem lehet jelentőséget tulajdonítani a szétszóródáshoz kapcsolt missziós elméletnek sem, mert — minden egyéb októl eltekintve is — megvetett állapotunkban nem is lehetünk alkalmasak arra, hogy tanítsunk... Ebből a helyzethől csak egy kiút van, s ez az, ha önmagunk segítünk magunkon, ha megalázó szerepünket levetjük és magunk vesszük át saját sorsunk és életünk irányítását... És, hogy ennek szükségét nem érezzük, ebben látta Pinsker tragédiánk legfőbb okát. Nemzeti önértékünk, emberi méltóságunk megdőbentő hiányában kell keresnünk minden

tragédiánk titkát. Maga az emancipáció, amit mi boldogan várunk, tulajdonképpen megalázása minden emberi méltóságnak. A makkabeusok ivadékaiból — írja keserűen Pinsker — nyáj lett. „Nyáj, amely nem törődik a méltóságán esett sérelemmel és nem gondol a távolabb jövőre. Semmi más akarata, célja az életben nincs, minthogy jóllakjék és menedéket keressen a pillanatnyi veszély elől, mindegy, hogy hol és hogyan, hogy együtt vagy külön-külön”. (Achad Haam). Ez az út — fejtegeti Pinsker — a pusztuláshoz vezet. Nincs hát más választásunk, mint az *autoemancipáció*, vagyis a saját megsegítésünk útjára lépni, bármilyen nehéz legyen is ez az út. „Messze a kikötő, de az ezeresztendő vándornak még oly hosszú utat sem szabad sokallani”.

Amikor Pinsker ezeket a sorokat írta, még nem tudta, hogy hol van ez a kikötő. Mi már látjuk, ismerjük ezt a kikötőt, amely csak azoknak van messze, akik nem tudják, hol keressék és hol találhatják meg... A zsidó történelem hajója kétezeréves bolyongás után ott áll végre az ősi föld partjai előtt. Kicsi csónakok viszik a viharzó tenger hullámain a hajóról népünk fiait a kikötőbe. A parton testvérek állnak és hívogatnak szeretettel. Ez az egyetlen kikötője a földnek, ahol ez a felírás fogad minket: *Báruch hábbá*: áldott, aki idejön. És a kikötő mögött a kapun ősi betűk hirdetik: *Sáár Cion*: Cion kapuja. Ez az egyszerű vaskapu a földkerekség legszebb diadalíve. Évezredes zsidó imák koszorúzzák és a zsidó lélek halhatatlan reményei ragyognak fölötte. A föld összes diadalívei a háborúk, a halál győzelmét hirdetik. A *Sáár Cion*, a tel-avivi kikötő kapuja az újjászületésnek, az építésnek, az életnek a diadalíve... Az újjászülető nép és a feltámadó Föld szent összetalálkozásának gondolatára megtelik szívünk — Pinsker halhatatlanságának ezen az első jubileumán — a zsidó öntudatnak és emberi méltóságnak azzal az érzésével, amelynek nem igen volt rajongóbb és prófétábblelkű költője, mint Leo Pinsker.

„... Faraó hadiszekereit és seregeit a tengerbe döntötte...” (Exod. 15, 4.)
IV. Thutmosis az ütközetben. Falfestmény, mely IV. Thutmosis csataszekereit díszítette.
(XV. század.) A kairói múzeumban van. (Az Omzsa-haggáda illusztrációiból)

ABÁDI IMRE: ANTOKOLSKY PÁRISBAN

A NAGY ZSIDÓ SZOBRASZ ÉLETÉBŐL

A művész egyedül volt hatalmas műtermében, amelynek széles, plafonigérő ablakszemlein a műterem minden zugába bekacagott a friss tavaszi napsugár. A művész a Spinoza-szobor tervével foglalkozott, annak próba-modelljét mintázta éppen. Elgondolását már ki is hozta a holt anyagból, művészi felfogását és szellemét már kifejezésre juttatta, csak a részletek voltak még hátra, még csak ez kötötte le alkotó erejét, de ennek a munkának hangulatába már beleszólt a ragyogó, meglepetésszerűen bontakozó párisi tavasz gyönyörű szózata is. A művész odalépett a műterem ablakához és kinézett rajta. Tekintete megpihent a Champs Élysées végtelenbe tűnő palotásorán és az aranytól csillámló kupolákon. Fölnyitotta az egyik ablakszemet, hogy Páris mondhatatlanul gazdag, szédítően mély nyomora ellenére is lenyűgözően szép és megrázóan fenséges életének csodálatos harmóniába olvadó moráját, zenéjét, jaját és kacaját a szellő szárnyán áramló tavaszi illatával együtt minden pórusán át közvetlenebbül érezhesse. Úgy hatott rá az egész metropolis, mintha egy hatalmas katedrális lett volna, de zúgása, ereje és ragyogása hatalmasabb, meghatóbb és lenyűgözőbb, mint a világ összes székesegyházainak orgonabugása.

A művész összefonta karjait és elbűvölten nézte a várost; a tavasz derűje könnyű mámort lehelt rá és szárnyat adott gondolatainak: — Nincs a világnak még egy városa, amelynek lábaihoz annyi szépséget tudna rakni a tavasz... nincs még egy város, amely annyira nem tudna régi köveivel klasszikussá merevedni... amely művészi arculatának renaissance-át olyan diadalmasan tudná kibontani a tavaszban, mint Páris. ... Nincs még egy város, amely annyira rokona volna a tavasznak... Vannak nők, akik csak addig szépek és vonzók, amíg a kozmetikának és a divatnak valamennyi szeszélyét és raffinériáját magukra nem szedték. Mihelyt ezen túl vannak, elvesztik minden varázsukat... Páris tavasszal az ilyen öltözködő nőre emlékeztet egy kissé. Amikor a felbecsülhetetlen szobrokról már leszédtek az ijesztő téli takarókat, amikor a csodálatos márványok belevetnek a tavaszba, mert a magnóliák és platánok széles levelei még nem takarták el a művészi konturokat... amikor a dísznövények és a rózsafák szintén megszabadultak papírburkaiktól és a magnóliák még tele vannak bimbóval, ígérettel — akkor a legszebb Páris... amikor a történelmi kövek és kupolák monumentalitását és zenei hatását nem tompítja le a hótakaró, se a köd — akkor a legszebb...

A műteremszolga névjegyet hozott, odavitte az önfeledten merengő művészhez, aki megpillantván a névjegyen álló nevet: *Sigismund Justh, homme de lettres hongrois* — betette az ablakot és intett, hogy azonnal vezesse be a vendéget, mire néhány pillanat múlva egy fejedelmi elökelő megjelenésű, rendkívül disztिंगáltan öltözködött, nefelettségszemű, gondosan ápolt, finom kis szőke szakállú férfi lépett be a műterem ajtaján; kalapját, friss fehér tavaszi kesztyűjét, elegáns, elefántosontfejú sétapálcaját egy fotelre dobta és miközben meglepően szép kezével megigazította monokliját, mosolyogva kérdezte a hozzáiető művésztől.

— Emlékszik még reám?

— Oh, hogyan, hogyan, monsieur Zsüsz, végtelenül örülök, hogy megtisztelt.

— Munkácsyék estélyén említette a mester, hogy Spinoza szobrán dolgozik. Jól tudom, hogy milyen nagy művészi feladatra vállalkozott, ép ezért érdekel és valósággal izgat, hogyan oldotta meg ezt a művészi problémát.

A művész erre mosolyogva fordult az állvány felé, amelyen a Spinoza-szobor agyagmintázata állt, levette róla a nedves vászontakarót és csak ennyit mondott: *Voilà!*

A kitűnő magyar író leült, bevette magát egy bőrfotel mélyébe és onnan lesett föl némán, szinte lélegzetvétel nélkül Spinozára. Így telt el néhány perc az abszolút szótlanság csendjében, aztán az író kikelt a fotel ülőléből és oda-sétálva a műterem ablakához, elgondolkozva kitekintett. A tavaszi fuvalom lassan, kíméletesen ingatta a virágzó fák

koronáit, amelyek fehér- és pirosbimbós ágaikkal behólogtattak a műterembe.

A szolga halkán, lábujjhegyen járva betolta a gumirádlis teázóasztalt, mindketten hörpintettek a finom, kellemes italból és Justh, a kényes ízlésű, kitűnő megfigyelő, az akkori nagytekintélyű és kérlelhetetlen kritikust, *Barbey d'Aurevillyt* is túlszárnyalva az őszinteségben, megszólalt:

— Tudja, mit keresek ezen a szobron, mester?

— Mit? Mondja csak meg, kedves monsieur Zsüsz.

— Keresem annak az ösztönös és mondjuk tudatos szellemi fölénynek felsőbbes kézmozdulatát, amellyel Spinoza a pfalzi örgrófnak a heidelbergi egyetem tanári címét és tiszttségét visszadobta, mert érezte, hogy szabad szelleme nem törhet vele az abroncsba... Hol van a szinhedrion által üldözött és kiátkozott Spinoza keserű vonása?... Keresem ebben a szoborban az önálló gondolkodású, hízelegni sohasem tudó, önérzetes Spinozát, aki annyit szenvedett az emberi gögtől és hiúságtól, amely az ő nagy-szerű etikájának híres 57. tétele szerint *csak az élősdiek és a hízalgők jelenlétét szereti, a nemeslelkűeket pedig gyűlöli...*

Antokolsky, elámulva a kitűnő magyar nagy műveltségén és tájékozottságán, úgy tett, mintha mondani akart volna valamit, de „monsieur Zsüsz” a beszéd hevében és lendületében ezt észre sem vette és tovább beszélt:

— A zsidót vártam, a zsidót keresem ebben a szoborban; a zsidó dac, a magasztos martiromságig emelkedő lelki dac kifejezését, amelyből annyi, de annyi volt a törekény Spinozában, amely annyira jellemzi és oly szívóssá és halhatatlanná tette a zsidóságot, mert az a lelkéből az idegeibe, a vérébe transzponálódott, hogy ellenállhasson az évezredek megpróbáltatásainak... Mester, resignáltan, csalódva kell megállapítanom, hogy ez nem zsidó szobor, nem egy zsidó művész alkotása egy nagy zsidó lélekről, aki a 17. század végén új utakra lendítette a filozófiai gondolkodás egész rendszerét, hanem tökéletesen a francia szellem, a francia műízlés, a francia elegancia terméke az egész, mert ön is telítve van már a „parisianismus” páratlanul álló, kivételes légkörével, amelyről éppen most írok „Páris elemei” című könyvem egyik fejezetében és többek között azt mondom róla, hogy ilyet csak egy már a művészi korszakba lépett nép humusza fakaszthat... Igen, annak a fajnak szellemi és művészi gyümölcse ez szobormű is, amely már az általánossá váló művészi elfinomulás korszakába lépett és eljutott létének utolsóelőtti állomására. Annak a francia szellemnek és eleganciának a terméke, amely a bonapartizmus fénykorának divatja szerint még a nőktől is mindent-tudást követelt. Művészi stílusban, kivitelben, felfogásban, kifejezésben mindenképpen egy túlfinomult nép mindentudó fiának a szellemét tükrözi ez a szobor... Miről is beszél, mit is fejez ki az a finom, szájkörüli mosoly, amely nyiltabban áradna a szemekből, ha a pillák és szemhéjak szordinója le nem fogná? Ezt: „Jártam a földön, mindent láttam és mindent tudok már; még azt is tudom, hogy mi az élet célja”. Vagy ezt: „Láttam a földön mindent és szégyenkezve sütöm le szeméimet”. Ha így van, ha ez a finom mosoly a szépség, vagy a fölényes tudás mosolya, annál kevésbé tartható zsidó szobornak, mert ellenkezik a zsidó vallásbölcselet tanításával, amely tiltja a lét és az Isten végső céljának kutatását. A zsidó Istenbölcselet Isten létezéséről igyekszik meggyőzni az embert és Isten mindenhatóságát próbálja érzékeltetni, de nem szól a lét, még kevésbé az isteni lét céljairól. Így van?

— Igen — mondta a művész, mire ismét hallgatásba merültek. — Igen — ismételte a művész — önnek, kedves uram, tökéletesen igaza van. Ez a szobor egy francia művész munkája, nem egy zsidó művészé egy sokat szenvedett zsidó filozófusról, hanem csak a nagy filozófus szobra, aki mindent megértett és mindent megbocsátott. És hogy ez így van, azt hiszem nagyon is érthető, mert ha nem is hagytam el apáim vallását, teljesen francia lettem: *lélekben is, művészetben is*. Jó magam is eleven, eklatáns példa lehetek önnek, monsieur Zsüsz. Pá-

ris társadalmáról, a párisi szellemi arisztokrácia, a *haut volée* természetrajzáról írandó könyvéhez. Mint egy régi kulturájú nép fia, én is azok közé az idegenek közé tartozom, akik itt találták meg annak a szellemi otthonnak az atmoszféráját, azt az *életető talajt*, amelyet lelki és testi konstrukciójuk megkövetelt ahhoz, hogy zavartalanul kifejlődhessenek. De ettől eltekintve, a *hálaérzet* sem kötelezhet másra, mint arra, hogy teljesen és maradéktalanul francia legyek, hogy tehetségemmel a francia művészetet gazdagítsam. Mert itt sohasem ért se gúny, se gáncs. A francia szellem, a francia világ nemhogy elnyomott volna, de fölemelt, elismert, kitüntetett. Csoda-e, hogy egészen francia lettem?..

— Megértem önt, megértem, hogyne, és ha sajnálom is, hogy mint művész nem maradt zsidónak, mégis művészi élmény marad számomra ez a szobor, úgy hogy az ön alakja nélkül Párisról szóló könyvem, amelyet önnek dedikálnék legszívesebben, ha megengedné, — azt hiszem, hiányos volna.

— Hogyne engedném meg, örömmel, kedves monsieur Zsüsz, de sajnós, ebbe az örömbé egy keserű csepp is vegyül.

— És az?

— Hogy magyarul nem tudok és így majd nem olvashatom el. Pedig a magyar betűvel igen korán találkoztam, még pedig az önök nagy *Petőfijének* egyik *verses könyvében*, amelyet boldogult apám a magyar szabadságharc bukása után hozott haza magával, aki *Paskievics* seregében szolgált. Ezt a *Petőfi-könyvet*, mint magyar kurióziумot egy virágos magyar parasztvállkendővel együtt sokáig őrizték a szüleim a szekrényben, azt hiszem, ma is megvan még a nővéremnél...

Újra elhallgattak és az éjszakai tündöklésre készülődő város felé fordultak. Alkonyodott, de még messze voltak az éj sötét árnyai és a nagy gázlámpák hatalmas gömbjei már elébe nevettek az éjszakának.

— Sose tudok betelni ezzel a végtelennek tűnő, ködbe vesző látvánnyal, az emberhullám örök játékával — mondta Justh. — A *Hotel Duphot* erkélyéről is, ahol lakom, nagyon impozáns, de innen sokkal erősebb hatású, döbbenetes, megrázó... *Petőfi*... Istenem, ha *Petőfi* eljutott volna Párisba, ahova mindig készülődött, még elgondolni is szép és izgatónak, hogy mit váltott volna ki belőle ez a látvány... Mert ez egy *Petőfi* tollára való... *Páris víziója*... nem prózai téma. Mennyi pompa, mennyi gazdagság és milyen szívetfacsaró, fantasztikus nyomor... Nézze azt a két alakot, azt a kettőt ott ni, a lomokkal megrakott társzekér után loholva... abban a reményben, hogy majd a lerakodásnál segédkezhetnek és talán végre nekik is jut egy szerény falat abból a rengeteg élelmiszerből, amely alatt a kirakatok roskadoznak. Ki tudja, honnan kísérik a szekeret és meddig futnak még, hogy lesz-e rájuk szükség egyáltalában... Hát nem *Dante Infernójából* való részlet ez? És mennyi boldogság úszik el mellettük, mennyi kincs... Azoknak az élet lemondás, sáros országút a sír felé, ezeknek csak fény és gyönyör... Ni, mennyi fiatal nő, lehetnek vagy ezren, ölelkezve jönnek, ha jól hallom, énekelnek, igen, valami szabadságünnepre készülnek, ez a holnapi ünnepség prologusa, mögöttük férfiak...

— A francia himnusz — mondta most a művész, miközben fölnyitotta az ablakot és így hallgatták őket tovább, amíg elvonultak.

— Nézze — szólt újra az író, amint a távoli látvány még jobban kibontakozott — nézze, milyen felséges apokaliptikus képet nyújt az a rengeteg fehér ruhás éneklő leány: a fölöttük lebegő köddel, amely a lámpák visszfényétől vöröslik. — Majd elnyújtva, gúnyosan reprodukálta:

— *Aux-ar-mes ci-toy-ens! For-mez-vo-s bat-aillons!*... Persze, egyenlőséget, mert éhesek vagyunk! *Testvériséget és szabadságot, hogy szabadabban falhassuk fel ember-társainkat!*...

Erre mindketten nevettek.

— *Petőfi* is ilyen okos ember volt? — kérdezte most a művész.

— *Petőfi* lángész volt, örök sorai vannak.

— Meg kell tanulnom magyarul, hogy eredetiben olvashassam. Szép nyelv?

— Gyönyörű.

— Nehéz?

— Ugylátszik nehéz, mert élnek Magyarországon rég letelepedett népfajok, amelyek máig sem tanultak meg tökéletesen. De ne ijedjen meg, mert viszont a zsidók nagyszerűen tudnak magyarul. Tehetséges fajta, az bizonyos...

— Hiszen ez a tragédiája.

— Ha egy gyereknek a felnőttekkel kell versenyeznie a létért — komikus; ha egy nagykorú népnek jóval fiatalabb, mondhatnám: gyermek nemzetek között kell élnie *megértés és megbecsülés* nélkül — ez viszont tragikus.

Újra csend lett. Monsieur Zsüsz eltűnődve ült a helyén — majd hirtelen újra megszólalt:

— Hanem az a régi *Petőfi-kötet* érdekelné. Nem küldetné meg, kedves mester? Én ugyanis gyűjtöm az első kiadású híres könyveket.

— Nagyon szívesen. Legyen szerencsém két hét múlva. Akkor már a *Spinoza-szobrom* is teljesebb lesz.

KOHN ZOLTÁN:

KÉT ZSOLTÁR*

113. ZSOLTÁR

Halleluja!

*Dicsérjétek az Örökkévaló Istent,
dicsérjétek mindannyian,
kik az Úr szolgái vagytok.*

*Legyen áldott szentséges neve
mostantól mindörökké.*

*Napkeltétől napnyugtáig
legyen áldott szent neve.*

*Ő uralkodik minden nép fölött,
az égben van az Ő dicsősége.*

*Ki olyan, mint a mi Istenünk,
ki az ég magasságaiban trónol
és onnan pillant le a mélybe?*

*Ki felemeli a porból a szegényt,
a nyomorból fölsegíti a szűkölködőt
és oda ülteti őket népének előkelői mellé?*

*Ki a meddő hitvest is
gyermekeiben gyönyörködő
boldog anyává teszi?*

Halleluja!

114. ZSOLTÁR.

Midőn kivonult Izrael Egyiptomból,

Jákob háza az idegen nép közül,

Juda lett az ő szentélye,

Izrael az ő birodalma.

A tenger látta Őt és megfutamodott,

a Jordán vize visszafelé folyt,

a hegyek szökdeltek, mint kosok,

a halmok, mint fiatal bárányok.

Mi lelt, tenger, hogy megfutamodsz?

Ti, hegyek, miért ugrándoztok, mint a kosok,

és ti, halmok, mint fiatal bárányok?

Az Úr színe előtt rettent meg a föld,

Jákob Istene előtt,

ki a sziklából is vizet fakaszt,

a kőszirtből pedig vízforrást.

* Mutatvány az Omzsa-Haggáda zsoltárfordításaiból

HELLER BERNÁT: KÉT ÚJ HAGGÁDA

Új haggáda s mindjárt kettő! Nem egy zsidó ajakról fölszáll a sóhaj: *al horisonaunim onu...*, még nem hevertük ki az eddigieket s már is! Egy századdal ezelőtt, zsidóságunk nyelvi magyarosodásának küszöbén, *Rosenthal Móric*, a budai hitközség tanítója, kiadta a magyar haggádát s azóta aki héberül olvasni s magyarul írni tud, boldogboldogtalan lefordítja, hivatott-hivatatlan magyarázza, művészkontár ábrásítja a haggádát. Hát ezt a kérődző irodalmat kell szaporítani?

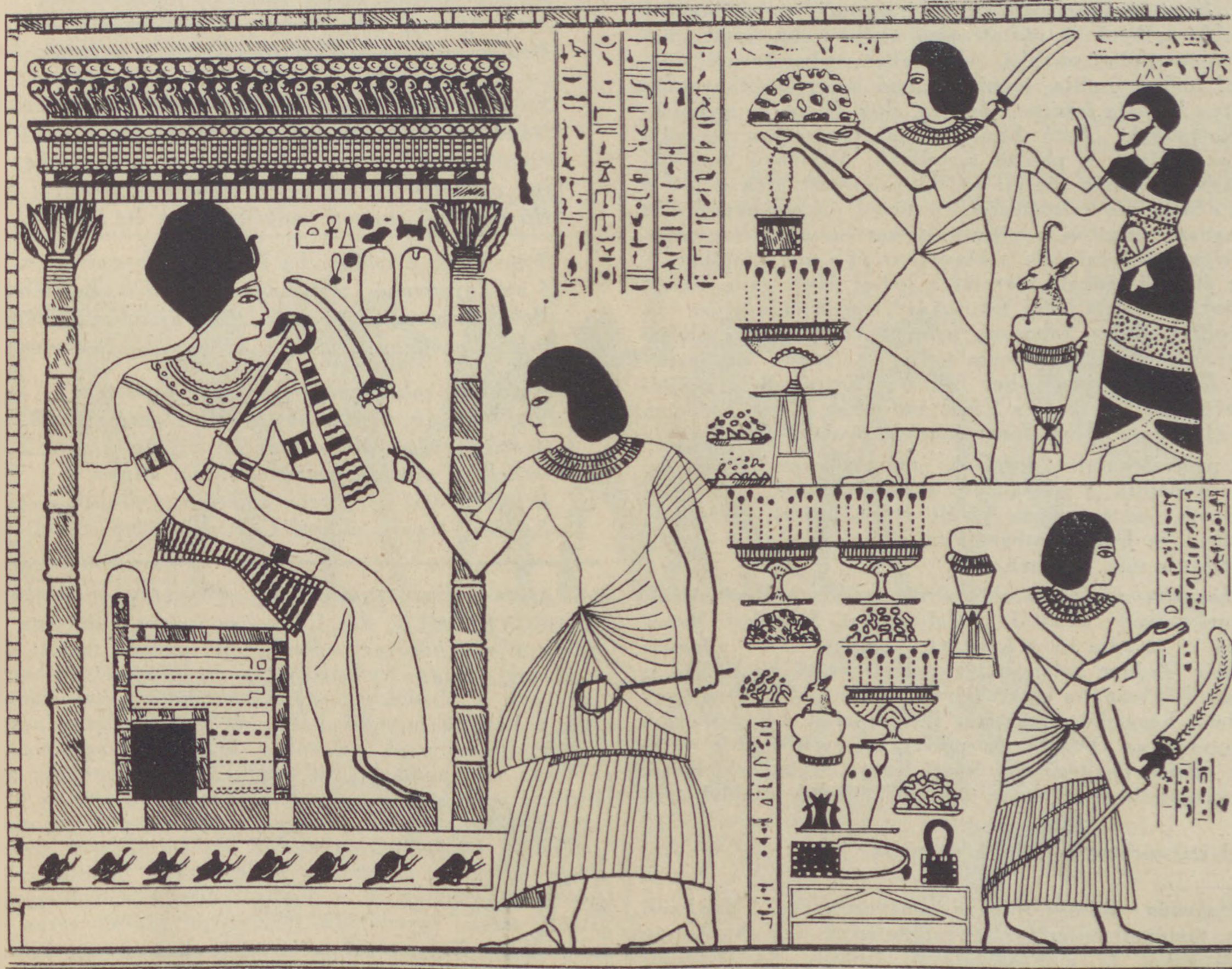
Így sóhajt az előzetes elfogultság. De csak csínyján! Csak lapozzuk az OMZSA haggádáját néhány pillanatig, csak olvassunk az Izraclról Egyiptomban és a csodás kivonulásról szóló fejezetben néhány percig s már is tágabbran nyílik képnéző szemünk, már is fölmelegszik zsidó szívünk. *Ribáry Gézá*nak laikus, de minden tiszteletre méltó lelkesége ösztönözt az új alkotásra, *Munkácsi Ernő*nek művészettörténelmi műveltsége és művészi ízlése, *Kohn Zoltán*nak archaeológiai képzettsége, melyet méltatunk már itt, a *Múlt és Jövő*-ben (1940 XXX. 182.) volt módunk, *Földvári Tibornak* szerénysége olyat alkotott, ami eddig nem volt s ami jó, hogy most már megvan.

A közreműködők egyikéről sem tudom, hogy egyiptológus. Annál jobban elsodálkozom, mennyire bele olvasták, bele élték magukat Egyiptom bibliai vonatkozásaiba. Bibliai esemény, fordulat, mozzanat, állapotrajz, álom, gondolat egyiptomi képpel, nagyrészt hatásos képpel van szemléltetve. Egyiptom felől nyer megvilágítást a pohárnok, a sütőmester állása és álma, Pharaó álma a hét tehénről

(elvonul szemünk előtt változatban is, Hathor istennő hét tehene), a József-kitüntető lánc és díszhintó, a József-köszöntő abrech, a kivonulás Pharaója, Pharaói, Pithom, Ramszesz, a rabmunka, téglavetés, szalma nélkül vetett tégl (magam is láttam ilyet a berlini múzeumban).

Hasonlóan gazdag a pészach története: az ősi (még egyiptomi rabság előtti) pásztorünnep, az ugyancsak ősi földművelő ünnep, az egyiptomi pészach, a történelmi pészach kialakulása, elhanyaglása a Bírak és Királyok korában, megújítása Chizkijahu és Jósija által, pészach Ezra-Nehemia tóra-államában, az apokrifákban (Szirach, Makabeusok, Jubileumok Könyvében), a hellénizmusban, a Misnában, a tannák midrásában (Mechilta, Szifré), az evangéliumban (Máté XXVI, Márk XIV, Lukács XXII), — gondosan kifejtve Úrvacsorának és Szédernek párhuzamait —, pészach a rabbinizmusban, a kodifikátoroknál; pészach a szamaritanusoknál.

Az OMZSA haggádájából tanítók és rabbik is sokat tanulhatnak. De természetesen elsősorban nem szakembereknek szól. Ezért valamivel több óvatosság volna helyén. Haggádánk nem egyszer valóságként tüntet föl olyasmit, ami korántsem áll vitán fölü. A kivonulást habozás nélkül 1445re teszi. Ez oly vitás, mint magyar egyiptológusnak még határozottabb számítása, hogy Izrael 1335 március 27-én vonult ki, csütörtöki napon, amint a haggáda is vitatja. Ily vállalkozás majdnem oly merész, mintha *Woolley* ásatai nyomán megállapítanók az évet, melyben *Abrahám* elköltözött Ur-Kaszdimból Kanaánba vagy *Schliemann*, *Dörpfeld* kutatásai alapján, mely évben omlott össze

„... Tegyetek az ország legjobb termékeiből edényeitekbe és vigyétek le ajándécul...“ (Gen. 43, 11)
Tutankhamon faraó ünnepélyes audiencián fogadja az ajándékhozó sémieket, akiknek élén díszes „tarka köntösbe“ öltözött herceg felemelt karokkal közeledik. Az ázsiaiakat a faraó szertartásmestere vezeti be. Festmény Hejének, Tutankhamon nubiai alkirálynak sírkamrájából (XV. század) (Az Omzsa-haggáda illusztrációiból)

Trója. Hasonló határozottsággal haggádánk Jerichót 1370-ben foglaltatja el Izraellel, pedig végkép csak Dávid hódította meg, tehát három-négy századdal később. *Kalirt* haggádánk (LIII) a VII. századba helyezi, igaz, más helyütt (73. l. 98. j.) a VIII. és IX. sz. közt ingadozik. *Chizkijahu* és *Jósijáhu* pészach-ujítását haggádánk a Krónikánk előadásában mutatja be, nyilván azért, hogy Chizkijahut is részesítse a pészachujítás dicsőségében, melyről a Királyok Könyve nem tud.

Ámde a pészachnak, a szédernek, a haggádának, a haggáda-illusztrációnak története bámulatosan gazdag. A kísérő képeknek bősége, szépsége szinte kápráztató. Mennyi utána-járás, mennyi hozzáértés, mekkora ízlés! A régi művészi haggádákból átvett képeknek sorozata már önmagában is díszművé tennék haggádánkat. Az OMZSA 1942-ben Magyarországon olyat alkotott, ami békének boldog korában akár a lipesei *Drugulin-nak*, akár a párizsi *Imprimerie Nationale-nak*, akár a *Soncino-Társulat-nak* becsületére vált volna.

AZ ŐRKÖDÉS ÉJSZAKÁJA

Jóval szerényebb föladatot kitűnően megoldott *Roth Emil*. Míg az OMZSA díszműve a zsidó irodalmon és hagyományon kívül még az ókori történelemnek, régiség-tannak, művészettörténetnek fényét is reá bocsátja a haggádára, addig az *Őrködés Éjszakája* belülről, a zsidóságból világítja meg. Ebben kútfői: a szentírásmagyarázat, a midrás, a haggáda-magyarázók *Abravanel-től* *Samson R. Hirschig, E. D. Goldschmidtig*, az élő hagyomány, a chászid legenda.

Fordítását hűség, szabatosság, előkelőség jellemzi. A hűséget csak ritkán áldozza föl más magasabbrendűnek érzett követelmény javára. Az énekelni való részeket olyképp fordítja, hogy magyar szövegük a hagyományos dallammal legyen elénekelhető. A nyitott ajtó mellett elmondott imát (*sfoch chamoszcho*) enyhíti, — talán szükségtelenül, — *Steinthal* méltán vallja, igenis, szabad azért imádkoznunk, hogy Isten haragja lesujtson azokra, akik Istent és emberséget megtagadnak. *Roth Emil* a magyarázatban megadja ennek az imának is pontos tartalmát. Általában tudományos lekiismeretesség tünteti ki. Figyelmeztet arra is, ha a haggáda a Szentírás értelmezésébeir téved (*Arami auvéd óvi*). Tárgyilagosan megítéli a pijjutköltészet mivoltát, fogyatkozásait; szembehelyezi vele a klasszikus és a mai költöket. A könyvet áthatja lángoló szeretet a héber nyelv és a Szentföld iránt. Amellett, ahol teheti, érvényesíti a magyar vonatkozásokat. *Arany János*unk nyomán érteti meg a bibliai költészet alapelemét, a gondolatritmust, annak változataival. Az *Echód mi jaudea*-hoz fölhozza *Bartók Béla* gyűjtésének népdalváltozatát s a *Chad gadjo*-hoz *Mikcs Kelemen* 40. levelét, egy *Erdélyi János* kiadta népdalt.

Jól megválogatott források nyomán vonzóan írja le, miként ünneplik a pészachot szamaritánusok, karaiták, marranoszok (ez a szakasz kivált érdekesítő), szefárdok, Bokharában és Dagesztánban, Perzsiában, miként a chászidok, miként a mai Ereben.

A haggáda művészeti elemei részére *Roth Emil*nek kitűnő munkatársai akadtak: a dallamokat *Szabolcsi Bence* válogatta ki és adta ki, a képeket *Naményi Ernő* világítja meg. Már *Widder Salamon* figyelemre méltó haggádája is hatásosan fölhasználta a szerajevoi, darmstadti, nürnbergi, amsterdami haggádák bámulatos illusztrációit. Leggazdagabb természetesen az OMZSA díszműve. De az *Őrködés éjszakáját* is szépen bevilágítja a képek fénye. Gyönyörködhetik benne művészetkedvelő szem, gyönyörködhetik zsidóul érző szív.

A *Javne*-sorozat méltón folytatódik.

* *Haggáda*. Ribáry Géza dr. bevezetésével, Munkácsi Ernő dr. történeti és művészeti tanulmányával, Kohn Zoltán dr. fordításával és magyarázatával. Kiadja: Az Országos Magyar Zsidó Segítő Akció. OMZSA é. n. (1942).

* *Az Őrködés Éjszakája*. Roth Emil fordításával és magyarázatával. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, *Javne* Könyvek 4. é. n. (1942).

RÓZSA IGNÁC:

ÓDA

HERZL TIVADAR EMLÉKEZETÉRE

*Mint Mózes, aki fényességben, dús lakomán élt
S folyton hallá bús rab-népének zokogását:
Ugy Te is, újkori Isteni Küldött, járod a Ghettót,
S felszabadításán töröd elméd nappal és éjjel.*

*Józsua! Bévezetéd a Te népedet Ős-Kanaánba
S nem karddal, buzogánnyal, dárda hegyével
Vítad a várat! Igazsággal! Héber szeretettel!
Míg leomlott vak gyűlölet és butaság fala megdőlt...*

*Ó, dehogyan omlott össze a gyűlölet ördögi tornya!
Gazdag hittestvéreid ádáz fegyvere sebzett,
Mert ostromlád szíveik érckapuját a szegényért...
Árja papok meghallgatták, ó, látnoki szódat,
Gyáva zsidók elfordították Tőled az arcuk...*

*Végzeted az volt, mint minden látnoknak e földön.
Buzgó rabbik a tévtanaitól féltik a Tórát
És kinek ajkai sóhaj-imával idézik az Istent:
„Építsd fel Jeruzsálemet és Szent Városodat!” — jaj,
Átkot szórtak rá, ki Cionba akarta vezetni,
Honnan elindult Tóránk s Isten igéje kihangzott.*

*Az Izlám, szultán, német császár, Báden fejedelme,
Bolgár cár, olasz államfő, Szentsége, a pápa,
Lordok, grófok, bárók tisztelték nevedet. Még
Sem láthattad a hont, amin elméd fénye világít.
Megtört szívvel szálltál sírba, siratva a Jótól.*

*S épül a Hon! Alapít Te rakád, mily mesteri módon!
Hadd írja halavány toll azt a mesét, mi a Szentföld
Szent talaján már nem mese többé... Mert akar e nép!
Im, chalucok seregét látod menetelni Keletre!
Hű csapatid csapnak csákánnyal az ősi talajba.*

*Nem ölnek a zsidók. Új élet kél a nyomukban.
S az Egyetemből, mit lánglelked emelt, tudomány jó,
Mely beragyogja a népek lelkét új adományként
Biblia, próféták, zsoldárok után, mit adott már.*

*Hordtunk sok követ új országok épületéhez,
Míg a mienk, Cion áldott földjén parlagon állott.
Herzl Tivadar! Méltó ivadéka Ézekielnek,
Izrael rég száradt, porló csontjain állván,
Hittet hirdeti népe örök hivatását.
Emléked legyen áldott! Csontunk telve erővel!*

SÓS ENDRE ELŐADÁSA A MAGYAR ZSIDÓ SZABADEGYETEMEN. Sós Endre, az ismert publicista „A zsidóság útja a körösparti Párizsban” címmel tartott előadást a Magyar Zsidó Szabadegyetem-en. Nagysikerű történelmi művének, a „Zsidók a magyar városokban” című tanulmányának a készülő második kötetéből mutatta be a nagyváradi fejezetet, amely sok ismeretlen adattal, új dokumentummal, érdekes szemponttal járul majd hozzá a magyar zsidóság történelmi szerepének a tisztázásához. Sós Endre a közönség elé vetítette a váradi, olaszii, velencei és váraljai első zsidó települők küzdelmeit, a zsidók szabadságharc szereplését, kiegyezés utáni munkáját, majd színes, lebilincselő képet adott hallgatóságának a századforduló körüli Nagyváradról, amely szinte egyedülálló jelentőségű vidéki város volt az országban. Befejezésül a nagyváradi zsidóság kiemelkedő papjainak: *Landesberg* Izák Áronnak, dr. *Rosenberg* Sándornak, dr. *Kohut* Sándornak és dr. *Kecskeméti* Lipótnak a szereplésével foglalkozott. Az előkelő hallgatóság, amelynek soraiban a szellemi élet kiválóságai is megjelentek, figyelemmel hallgatta az előadást.

VASVÁRI ISTVÁN: HEINE, PÁRIS, 1856...

Felzokogott az őszi szél és a sárguló lombokról legördültek a csillámló dércseppek, mint könnyek a szenvedők szeméből. Az ősz felvette fehér menyasszonyi fátylait, az ökörnyálakat, mert közeledett mátkája: a tél. A Szajna karjaiban halkán ringatózott az alkony. A fájdalmas hangulatba valami borongó melegség vegyült. A vén Európa felett elzúgtak a forradalmak vérzivatarai és az örökifjú királykisasszony, Páris, újból mosolygott... Mosolygott és kebelére hívta mindazokat a hazátlanokat, akiknek eszméi felett összecsaptak a zsarnokság hullámai. Megmutatta nekik fénylő, ígéző-bűnös arcát, mert mindenki úgy vigasztal, ahogy tud.

Páris így vigasztalt...

Az Idő Kertjében, a Nagy Homokórán 1856 évporszem pergett le a rendes időszámítás szerint. Október van. A Quartier-Latin zajlik. Egyik szürkésbarna ház emeleti ablakából viaszszínű emberke bámulja az utcát. Szürke szemében tört fények kergetőznek. Homlokán ezernyi árok jelzi, hogy közel van a legsötétebb árok, ahonnan nem lesz visszatérés. Mellette sápadtarcú, szürkeshajú nő áll. Testrészei aránytalanul szögletesek, de termete, mint pálma: büszke és királynői. Finoman ívetl ajka köré is betört már néhány barázda. Sötét szemei kíváncsian az utcai csődületre szegeződnek. Mélyzengésű hang-harangja megkondul és széttépi a szoba nyugalmát:

— Nézd, Henrik, mennyi ember... Vajjon, mi történhetik ott?

— Biztosan utcai mutatványos.

— Nem. Hallgasd csak... Verkliszó.

— Ugy látom, már oszlik is a tömeg.

— Tényleg... Ó, egy koldus... Milyen öreg, milyen kopott...

— Látod, Mouche, ilyenek az emberek...

— Mire gondolsz, Henrik?

— Csupán arra, hogy az emberekben ninesen érzés. A

vak koldus verklizett, de jutalmul még egy sous sem hullott kalapjába... Mit szólhat az, akinek szívéből fakadtak dalai, aki leszállt a pokolba, mert nem volt elég szívének gyehennája? Mit szóljon, aki elkárhozott azért, hogy gyötrelmeiből is dalokat tördeljen... És mindezt az emberekért, az embereknek... Vajjon, többet kaptam én, mint ez a nyomorult világtalan? Nem, semmivel sem kaptam többet!

— Ó, de még mennyivel többet kaptál... Ő kapott egy zeneszerszámot, amelyből mindig a megszokott melódiák törnek fel, de te százhúrú lelket kaptál a legtisztább hangokkal, melyeknek az volt a hivatásuk, hogy vigasztaljanak... és ha vigasztalni akarunk, akkor nem szabad cserébe semmit sem várunk. Neked voltak hangjaid és szét kellett osztanod az emberek között. Lásd, ők szegények... Hiszen mit is adhatnának neked?

— Igazad van, Mouche... Talán azért születtem, hogy adjak, szenvedjek és daloljak. Talán azért sodort a sors ilyen messze, ide a dalok és fények városába, hogy egy keserű élet után a mai napon levonhassam küzdelmeimnek eredményét... Az a koldus is verklizik még a sarkon, habár mindenki magárahagyta... Igen, az én sorsom hasonló, de mégis más. Itt több a látszat... Én is koldus vagyok, de a boldogság koldusa.

— Hallgasd csak, Henrik, milyen szívhezszóló ez a dallam.

Csend lett... Talán még a Város szíve is halkabban dobogott, addig míg egy közeli toronyóra tompán, alig hallhatóan a csönd hátára nem vágott... Ő nem vette tekintetbe, hogy a Quartier-Latin egyik utcasarkán verkli szól. Arra sem ügyelt, hogy német dalt nyekerget a verklis... De óra-szemével biztosan észrevette, hogy a szomszédos ablaknál ülő emberke szeme tele lesz könnyel, hogy ajka megrándul, hogy az ablak karfájára zuhanva, zivatarszerű zokogás rázza meg beteg gerincét és mindezt csupán csak azért, mert Heine Henriknek hívták, mert német volt, a dal

... Megkeserítették életüket súlyos munkával, agyaggal és téglavetéssel... (Exod. 1, 14.)

Téglavető rabszolgák. A téglarakás lemérése. Rabszolgafelügyelő bottal és korbáccsal. Rehmire thébai sírkamrájának falfestménye, III. Thutmosis idejéből (XV. század) (Az Omzsa-haggáda illusztrációiból)

pedig sírón, zokogón szárnyalt a szívéig, ahol megszületett harminc évvel azelőtt:

*Ich weiss nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin...*

Sírt a vén szerszám és sírt a dal szerzője, akinek arcáról eltűntek a ráncok... Alkonyati napsugár vetődött a megdicsőült költőarcra... Mikor megszólalt, hangjából érzett, hogy Multak Folyama kitörni készül, hogy recsegnék a lélek-gátak, hogy zúgva hömpölyög majd egy másik lélekig és elárasztja gyónás-hullámaival Mouche-t:

— Düsseldorfban nem bírtam tovább... Tudatára ébredtem annak a ténynek, hogy hármennyire is szerethetem hazámat, mégsem hisznek német érzéseimnek, mert... mert százszor szememre vetik zsidóságot... Rövid ideig még Göttingában tartózkodtam. Hányszor borultam a vén bibliára segélykérőn... Hányszor elzokogtam, hogy milyen egyedül állok a világon. Nem volt egy igaz barátom, aki segített volna, aki tett volna értem. Nyomorban, kínlódva tengettem életemet az ottani diáknegyedben. Pislákoló gyertya mellett verseket írtam a boldogságról, szeretetről, melynek csupán egy parányával is beteltem volna... Keserű álmok-futás volt ez számomra... Innen Jénába, majd Berlinbe mentem... Ó, Uram... jaj, bocsáss meg! Ezután követtem el életem ballépését... Elhagytam az Istent... Elhagytam őseim hitét... Gyáva voltam, alávaló voltam, mert el tudtam hagyni szenvedő testvéreimet... Ma már hiába; megtörtént... vége... Lelkem így lett hontalanná... Azóta két szakadék között bolyongok, míg Isten messze, nagyon messze van... Aztán Páris... Rohanás... Vágyak... Kéjek... Kínok... Ünnepelettem, de elvesztettem a hitemet és a hazámat. Senkim sincs már, csak te vagy, Mouche. Csak te maradtál meg nekem... Rajtad kívül csak egy ember szeretett, de az már régen ott nyugszik a düsseldorfi zsidótemető horpadt hantjai alatt. Drága, jó anyám... Mikor hazatértem, megtépzottan az élet viharaitól, ő várt rám kitárt karokkal és könnyecseppjében ott ragyogott a világ minden szeretete. Emlékszem: péntek estéken meggyújtotta gyertyáit, melyeknek fénye beragyogta jóságos arcát... Imádkozott az Örökkévalóhoz, hogy tartson meg engem, a fiát... És énekelt is néha... A „Löchodaudit“ szokta énekelni... Mikor a Nap az Este vállaira hajtotta tüzes fejét... mikor az ódon düsseldorfi házakba homály vonult, akkor énekelt... Most is olyan az alkonyat... és... ó, Istenem, ma is péntek... Péntek este van... Mouche, ó, drágám. gyujts két gyertyát! Mouche, énekelj! Énekeld el azt a szent éneket.

*

Az éjszakában felcsendült a melódia... Szárnyai keltek a dalnak és átviharzott a Szajna felett. Átszáguldott mezők, folyók, folyamok felett és tálán elszállt a düsseldorfi zsidótemető horpadt hantjaihoz, ahol a legszeretőbb anya éppen arról álmodott, hogy az ő sokatszenvedett fia végre boldog...

GERVAI SÁNDOR ÉS ANTAL GÁBOR SZERZŐI ESTJE. A MIEFHOE dísztermében, a Judaisztikai Társaság rendezésében két fiatal zsidó író: Gervai Sándor és Antal Gábor tartotta március hóban szerzői estjét. Gervai Sándorban, a *Mult és Jövő* ifjú munkatársában egy őszintén és minden ízében zsidó szépprózairót ismert meg a hallgatóság. Antal Gábor: költő, kinek tehetséges verseiben a kor belső feszültségei csapódnak le kristályosan. A szerzőkön kívül Komlós József adott elő műveikből, Gergely Kató finom művészettel héber dalokat énekelt, Vagyázó Éva üdén énekelt és gitáron játszott, Grosz Dezső szépen hegedült. Az estet Komlós Aladár tartalmas zsidó irodalom-kritikai előadása vezette be.

PAP IZSÁK:

A HUSZONÖTÖDIK MÁRCIUSON

*Nagy tél fagya ülte az árva világot,
Vad bús szele sírta keserve dalát, —
Két szép szemed írisze könnyüben ázott,
És sóhajok árama törte a szád.
Elsírtad a multod, a csendet, a békét,
Az ős-meleg illatú tegnapiakat,
Búcsús szívedet mosolyogva se kérték
A néma jövők, ami vár, mi fogad.*

*Csak bennem, a könnyek avult poharába
Hullámra tolulva zudult e sírás,
Halk sóhajod enyhe, alig-szavú láza
Zord-öblű sikolyba, kínokba cikáz;
Mert bújni sírástól, — a fénybe gubózni
Úgy jöttem eléd a sötét úton át, —
S jaj, éget a könny, — hol a fény, kicsi, szőnyi,
Mely éj-feketébe sugárt nekem át?*

*Sok március, év öregedtek azóta,
S még egyre telülnek a könny-patakok,
Vak-sorsú utunknak az éj takarója,
Csak szíved a fény, mely az éjbe ragyog.
Nézd, mára oszolnak a lomha sötétek,
Mécsed sugarára kigyullad öröm,
Bókolva hajol szűzi fénye elébed,
És száz, kicsi lángja szívedre köszön.*

F. FÜRTH MARGIT:

OLTALMAZOTT LILIOMSZÁL...

*Oltalmazott liliomszál
bizony sose voltál.
Gyöngye, nyíló rózsafákat
védőn te karoltál.*

*Nem becéztek, ha daloltál,
ha szálltál, ha szóltál,
ölyű ölte szárnyalásod,
morzsákat koldultál.*

*Neked kegyelt asztaloknál
nektár nem jutott már,
ki mást üdit, kit préselnek,
te a szöllő voltál.*

*Gyújtó nyári villámoknál
magadban lobogtál,
termő ágad meg-meghajolt,
tő vagy, megállottál,*

*kő vagy, bazalt, — nem folyondár! —
tűzjárt vulkán voltál,
izzón vertek, mint a vasat,
megacélosodtál,*

*oltalmazott liliomszál
bizony sose voltál!*

Ruben (Telaviv): Tavaszi nap Palesztinában (Collection Goldvater, Jerusalem)

Műmelléklet a MULT ÉS JÖVŐ 1942. évi áprilisi számához

DR. FRENKEL ERNŐ (Bicske):

SZÍNKÉPEK NEWYORK ZSIDÓ ÉLETÉBŐL

KÖNYVTÁR

Nem vagyok híve a fogadásnak, de belekényszerített egy ismerősöm, miután egy talmudi idézet helyes szövege fölött hiába vitatkoztunk. Azt ajánlotta, nézzünk utána az igazságnak a *New-York Public Library*-ben, a városi nyilvános könyvtárban. Mivel a tengerentúl a lehetetlent kisebb mértékkel méri, mint nálunk, nem csodálkoztam, miért mondja éppen ezt a könyvtárat.

Gyönyörű palota ez, az Astorok, Rockefellerek, stb. alapították és meg is látszik rajta. Ismerősöm előbb a múzeumi részbe vezetett, ahol, ismerve magyar voltomat, előbb megmutatta a képtár büszkeségét, két csodás *Munkácsy*-képet. Ezután vezetett a könyvtár zsidó osztályába.

Az előcsarnokában négy-öt nagy állvány: a cédulakatalógus a jidis, héber és másnyelvű zsidótárgyú könyvekről. Megnéztem néhány címet, csak úgy találomra. Össze-vissza kerestem, mintegy „stich“-próbát téve. *Rambam, Gabirol, Karo, Fränkel, Herzl, Bialik, Nordau* stb. stb. művei mind megvannak. Bent a falaknál körül kézikönyvtár szótárakkal, misnákkal, sulchan-áruchokkal, a zsidó történet sorozatos műveivel. Süppedő bőrfotójokban ülnek szemináriumi professzorok, kutatók és laikusok. Itt láttam először például *Haymsohn* professzort, a *Lexington Avenue* rabbiját.

Legmeglepőbb az egyik fal kiugró része. Mivel a tanulmányt folytatók itt gyakran kellene hogy használják Palesztina térképét, e részen van felerősítve *Erec* domborművű, plasztikus képe. Felhívás volt ez az „*im eskaché...*“ „*Ha elfelejtenélek, Jeruzsálem...*“ mondatra, vagy a világ legtermészetesebb tudományos gesztusa? Nem tudom. De hogy felejthetetlen gesztus, az bizonyos.

És mindez a városi nyilvános könyvtárban.

SZAKSZERVEZET

Itthon cégvezető volt egy textil-cégnél az a barátom, aki kijutva, persze, nem nagyon tudta, mihez kezdjen. Pedig az ő családja is várta itthon a híreket: „Mikor indulhatunk?“

Neki rabbi *Jounghoz*, az egyik legismertebb és legelismertebb, magyar származású rabbihoz volt összeköttetése. Mint talmud-tudós, a hit szolgálatában szeretett volna

elhelyezkedni. Ne gondoljunk mindjárt rabbira, vagy kántorra. Ő megelégedett volna szerényen kis „*masgiach*“ (húsfelügyelő) vagy metsző állással. Nem ment, hiába!

A szakmák mind szakszervezetekbe vannak tömörítve és így, persze, ezek is. Régideje működik már a metszők „*Union*“-ja, egyesülete, amely örökös a heti 50 dollárral dotált tagok érdekeire és létszámon felül nem vehet fel tagokat. Az új állásokra pedig százak jelentkeztek már régebben.

KERESZT VAGY MÁGENDAVID?

New-Yorkban a zsidó nők ugyanúgy viselik a mágen-dávidot nyakláncon, mint mindenütt a nem-zsidók a keresztet. Szinte tüntetően és büszken. Mondom, mint mások a kereszténység jelét.

Ez a divat idézte elő a következő esetet.

Előre kell bocsátanom, hogy Amerikában is vannak egyes, a miénkhez hasonló zsidók, akik az általuk hitt loyaltásban mindenkin túl akarnak tenni. Egy ilyen mindennek, csak hittestvérnek nem nevezhető emberről köz tudomású volt az ismerősei körében, hogy ő zsidó létére zsidó alkalmazottat nem vesz fel.

Egy napon a betöltendő titkárnői állásra több nő jelentkezett. A mágen-dávidosokat kirostálta, a kereszteseket benntartotta. Ezek közül vett fel egyet. Szolgált is a főnököt két héten keresztül a legjobb barátságban. Ha ugyanis már ennyi ideig alkalmazottja volt egy vállalatnak valaki, a szakma „*Union*“-ja nem engedi elbocsátani, csak a cég esetleges feloszlásakor, vagy fegyelmi vétség után. A harmadik hét elején aztán beállít a titkárnő a főnökhöz:

— Itt van, ez a magám — és leteszi a kereszttel díszített láncot az asztalára. — Én most már újra a mágen-dávidot viselem.

Az elképedt főnököt a legjobban az bosszantotta, hogy még el sem bocsáthatja felültetőjét.

VALAMI A SZOMBATROL

Egy vasárnap dél felé Bronxban lakó sógorom felszólít:

— Délután megyek *Down Town*-ra. Akarsz velem jönni?

Beülünk a sötétbíbor *Dodge*-ba és robognánk, ha a

Egyiptomi munkafelügyelők és robothajcsárok. A jobboldalon bottal ütnek rabszolgákat. A baloldalon a munkafelügyelők felírják a téglák számát. Abydosi templom falfestményének részlete, id. e. XVII. századból. (Az Omzsa-hággáda illusztrációiból)

többi autótól lehetne, az alsóvárosba, melyet New-York gettójának nevezhetnénk. Mivel máskor is jártam már arra a sógorommal, nem érdeklődtem sokat útközben, inkább nézelődtem. Nagynehezen találtunk egy parkoló helyet a *Rivington-Street*-en az autó számára, aztán gyalog indultunk az üzletekbe. Mert autóval, járművel már mozdulni sem lehetett az utcákon. Minden üzlet nyitva, jidis neonfények reklámoznak és szerte a jidis vagy angol szó vagy a kettő keveréke hangzik. Végigmegyünk egy utcán, ahol két oldalon az utcai árusok tömege helyezkedett el kocsijaival vagy áru-emelvényeivel. Lárma és jókedv mindenütt. A típusokról körülbelül egyet megállapíthatam: az eladók zsidók, a vevők vegyesek.

Mikor hazatérve kijutottunk az üzleti tömkelegből, kérdeztem meg:

— Most veszem csak újra észre, hogy vasárnap van. Mi az, hogy itt minden üzlet mégis nyitva volt?

A világ legtermészetesebb hangján válaszolt sógorom: — Az állam megengedi, hogy azok a zsidók, akik szombaton zárva tartanak, vasárnap kinyithassák üzleteiket. Ezek a zsidók itt mind szombattartók, hát élnek az engedéllyel.

— No és nem játsszák ki ezt az intézkedést? — kérdeztem európai észjárásommal. — Hisz megtörténhetik, hogy valaki szombaton és vasárnap akar üzletet csinálni.

— Ugyan — méltatlankodik a sógor — ez két okból nem lehet. Nem érdemes itt szombaton nyitva tartani, mert akkor alig van forgalom, másrészt pedig aki nem tartja meg a szombatot, azt a hatóság nem engedi vasárnap nyitva.

Most már nem nézelődtem a további úton, hanem gondolkodtam. Így is lehet felfogni és irányítani a zsidók egy tömegben való letelepedését.

SÓS ENDRE: ADY ENDRE ÉS A ZSIDÓSÁG*

Ady Endre minden alkalmat megragadott, hogy rokonszenvvel tüntessen a zsidóság mellett. Két legszebb manifesztációja: „*A bélyeges sereg*“ és a „*Két tanár úr*“ — egy vers és egy novella. „*A bélyeges sereg*“-ben hangzott el a félreérthetetlen testvér-vallomás:

„... Örök bolygók, örök riasztgatok,
Idők kovászai, megyek én is veletek
Bélyegesen, csillagosan.”

A „*Két tanár úr*“, amelynek meséje Tommerforóban játszódik le, messze északon, „*A tízmillió Kleopátra és egyéb történetek*“ című kötetben jelent meg. Azt a beszélgetést tárja az olvasók elé, amelyet dr. Suoho tanár úr, a szamojédok földjének zsidó eredetű finn kutatója folytat a kórházban dr. Kovács Mór budapesti zsidó egyetemi magántanárral és gimnáziumi rendes tanárral, aki a lappok közül jött nagybetegen. A budapesti zsidó tanár úr elmondja finn kollégájának, hogy sohasem lehet belőle, a vallása miatt, egyetemi nyilvános rendes tanár és sohasem juthat túlságosan nagy dicsőséghez, de akárhogy is van, mégis dolgozni, kutatni fog tovább, tovább rendületlenül.

— „Úgy vélem néha — mondja a novellában dr. Kovács Mór — hogy jó, szép, áldott dolog beleszületni egy kicsi népbe. Az ember sokat szenved legalább, de meg sokat is kell hinnie. Jó ez, áldott ez. Több ez életnek, mint egy meghízott, nagy népbe cseppenni s észre se venni, mint élte ki magát az ember. Úgy-e igaz.“ Hasonlóképpen beszél a zsidó származású finn tudós is. Majd így folytatja Ady a novellát: „Akkoron éjszaka, a fagyos Tommerforóban, a sápadt finn hold fényében két tanár úr miatt ujjongania kellett két kicsi nép géniuszának, ha a kicsi népeknek is vannak géniuszai...“ A költő ebben az írásában glóriát helyezett nemcsak két kis nép, hanem a kis népekért dolgozó, nélkülözéseket vállaló zsidó tudósok homlokára. (Talán *Munkácsi* Bernátra gondolt a „*Két tanár úr*“ írója, arra a Váradról származó magyar-zsidó tudósra, aki húszéves korában saját erejéből, sokat nélkülözve, elindult távol-idegenbe, hogy felkutassa az elszakadt magyarokat.)

Ady Endre örömmel köszöntötte Nagyváradon *Kiss Józsefet*, aki az ottani Kereskedelmi Csarnok nagytermében olvasott fel új verseiből, *Dési Géza* üdvözlő szavai után. És keményen kiállt *Bródy Sándor* mellett, akinek „*A dada*“ című színműve körül — a bátor naturalizmus hatásának az „elütésére“ — a reakciós körök antiszemita botrányt rendeztek. *Bródy Sándor* Nagyváradra érkezett, hogy darabjának előadása előtt bevezetőt tartson.

Amikor bizonyos oldalról megtámadták *Jókai Mórt* a

zsidó *Nagy Bellával* kötött házassága miatt és eltávolították a Halottak Napján első felesége sírjára helyezett koszorúját, a váradi fiatalság meginvitálta az ősz mesemondókirályt, aki oda is utazott ifjú hitvesével. Ady Endre ekkor cikket írt *Nagy Bella* fajtájáról: arról „*a kiváló fajtáról, mely élesztője volt folyton a tunyálkodásra hajlandó emberi elmének*“.

Különös megbecsüléssel üdvözölte Ady Endre *Vázsonyi Vilmost*, aki „*Martinovics és Hajnóczy*“ címmel tartott előadást a nagyváradi kereskedőifjak felolvasó-estjén. (*Vázsonyi*-nak ezt a nagyváradi előadását megtalálhatjuk a „*Vázsonyi beszédei és írásai*“ című műnek „*A demokrácia vértanúi*“-ról szóló fejezetében.) Ady Endre „*Ahogy innen látnak*“ címmel vezércikkben méltatta *Vázsonyi Vilmos* parlamenti működését. Egy hónappal később pedig, amikor a zsidóvallású politikus nagy parlamenti ütközetek középpontjába került és meggátolták egyik képviselőházi beszédét, Ady Endre újabb cikket írt róla, amelyben a következők olvashatók: „... Nem voltam ott, de láttam a képet. Középen az agyonhajszolt egyetlen intellektus. Sokat tud, sokra vágyik, merész a hite, elszánt a munkája... És — óh szörnyűség — ősei a Jordánon át keltek. Ez a kis zsidó óriás közöttük. Ezt a kis óriást fiatalon fölkapta szárnyaira a hír, imádja őt sok ezrek tömege s tud... Ez, ez a legborzasztóbb! Ez az ember mer tudni közöttük! De meg, hogy ez az ember zsidó!“

Szimpatikus hangon emlékezett meg Ady Endre „*A temperamentumok*“ című cikkében *Sándor Palról* is, aki akkor kezdte meg nagy küzdelmét a magyar kereskedelem fejlesztéséért és akit *Bartha Miklós* csúnyán megtámadott. A zsidókérdés előszele fujdogált Nagyváradon a *Somló Bódog* jogakadémiai tanár ellen indított hajszájánál is, mikor Ady Endre — Váradról felküldött írásában — egy fővárosi lap hasábjain kelt a méltatlanul megtámadott professzor védelmére.

Itt említjük meg, hogy 1908-ban a zsidóvallású *Antal Sándor* előszavával látott napvilágot Nagyváradon a „*Holnap*“ című költői anthológia, amelyben Ady Endre, *Babits Mihály*, *Balázs Béla*, *Dutka Ákos*, *Emőd Tamás*, *Juhász Gyula* és *Miklós Jutka* versei szerepeltek. Ezzel a kötettel, amelyben zsidó költők műveit is megtalálhatjuk, indult el tudvalévően a XX. század magyar irodalmának akkor még nem is sejtett jelentőségű reform-mozgalma.

* Részlet a kiváló publicista „*Zsidók a magyar városokban*“ című műve készülő második kötetének nagyváradi fejezetéből.

Egy felvidéki zsidó színész

Rubinstein Béla a felvidéki új színésznemzedék egyik legizmosabb tehetsége huszonkilenc éves. Most indult volna el a pálya magasabb ormaira, amikor Thália temploma elé kamarát emeltek s ennek ajtaját lezárták előtte.

A multiról beszélgetünk. Tanulmányait a prágai zene-konzervatórium négyéves prózai szakán, az ú. n. „dráma-iskolán” végezte. (Kb. ugyanazt jelenti, mint nálunk a *Színművészeti Akadémia*.) Számos külföldi ifjú tehetséget indított a dicsőség útjára ez a „dráma-iskola”. Németek, bolgárok, jugoszlávok, lengyelek sőt amerikaiak is készültek itt arra, hogy a „világot jelentő” deszkákról elnyerjék az ezerfejű cézár kegyeit.

Az akadémiát kitüntetéssel végezte. A záróvizsgán egy klasszikus szlovák dráma főszerepét kapta. A legelőkelőbb lapok nagy elismeréssel adóztak magas intelligenciájú játéknak s őszinte meghecsüléssel emlékeztek meg fejlett jellem-ábrázoló képességéről. Egyik kritikusa Paul Munivel, a legnagyobb amerikai jellemszínésszel mérte össze. Ragyogó karriert jósolt az ifjú művésznak.

Első szerződése a kassai *Városi Színházba* juttatta. Megfelelt a tehetségébe vetett bizalomnak. Szerepeit kidolgozta, életet, lelket öntött a szavakba. Megrázó művészi teljesítményt nyújtott *Dosztojevszkij* dramatizált „*Félkegyelmű*”-jében. A főszerepet, *Miskin* hercegt alakította.

A felszabadulás után az új magyar társulat szerződött. Aztán jött a — színészkamara és a fiatal zsidó művész előtt, pályája elején bezáródtak a hazai színházak kapui.

Nem csüggedt el. Az igaz tehetségek lendületével pódiumot teremtett magának. Megszervezte a kassai fiatal zsidó művészeket és magas-színvonalú, értékes kultúr-estéket rendezett és rendez a kassai neológ hitközség tanács-termében. Nagy sikereket arat szavalaival, melyek vete-
kednek *Ascher Oszkár* vagy *Fehér Arthur* teljesítményével.

Görbe Sándor

Rubinstein Béla

DR. WALLENSTEIN ZOLTÁN PÉCSI FŐRABBI ELŐADÁSA A MAGYAR ZSIDÓ SZABADEGYETEMEN. Február 26-án dr. *Wallenstein* Zoltán pécsi főrabbi tartott előadást a *Magyar Zsidó Szabadegyetem*-en. A hatalmas Goldmark-termet zsúfolásig megtöltötte a közönség, amelynek soraiban a zsidó közélet, társadalmi élet és irodalmi világ színe-java foglalt helyet. Dr. *Hevesi* Ferenc rabbi üdvözölte a Szabadegyetem vezetősége nevében dr. *Wallenstein* Zoltánt. Ezután dr. *Wallenstein* Zoltán megkezdte *A zsidóság szerepe az emberi kultúrában és civilizációban* című szabadelőadását. Az előadás a zsidóság sokezeréves kultúrájának és civilizációjának hátterét és általános hatását rajzolta meg. Izráel ősi szellemi értékkincsei eleve más életnézésből fakadtak, mint a nyugat művelődését kialakító másik nagy kulturális rendszeré: a görögé. A görögég művészi érzékkel és tiszta logikával az ember és a dolgok kapcsolatát kutatta, filozófiájában eljutott addig, hogy a szellemnek abszolút-értékűségét fel- és elismerte. etikájában pedig az emberi méltóság magasrendű fogalmát alkotta meg. *A zsidó szellem értékei nem a hűvös értelemről fakadnak, hanem az intuícióból, az érzésből. Az egyetlen és felérhetetlen Isten, az univerzális emberszeretet, a tiszta és önmagáért való erkölcsiség eszméi a kinyilatkoztatás fenséges tekintélyéből táplálkoznak.* A próféták a legtisztább hirdetői ennek az abszolút Isten- és emberszeretnek és etikának. Utánuk a rabbinizmus igyekszik napjainkig is a zsidó életet megtelíteni ezzel az eszmei tartalommal. Racionális földi utakon kénytelen járni a rabbinizmus, szembeállva a fejűket fel-felűtő misztikus tanokkal, kabbalával, messiási ábrándokkal. chaszideus rajongással. Cselekvő, folyton művelődő, tanuló vallásosságra akar nevelni és ezzel hatalmasan megnöveli a zsidóság egészének művelődési készségét, és ösztönzést ad értékeinek folytonos ápolására és szemmel-tartására. Így volt módjában Izráelnek kikristályosítva egybegyűjteni Elő-Ázsia legszebb eszmei értékeit és közvetíteni azokat Nyugat felé, vallást és művelődési alapot adván az ittlakó népeknek. A Biblia könyvei máig ható óriási kincsei az egyetemes emberi kultúrának, a humanizmus és reformáció útján közvetlenül elősegítvén az egész modern világ eszméinek kialakulását. A középkorban különösen az arab—zsidó barátkozás lett termékeny a nyugati kultúrára, de már ez időtől is különösen a gazdasági és kereskedelmi életben hatalmas támogatást nyújt a zsidóság tevékenysége az európai művelődésnek. Különleges helyzetüknél fogva közvetítői és hordozói a zsidók a haladás, a felvilágosodás eszméjének s midőn lassan emancipációt nyernek: a tudomány, művészet, zene és irodalom terén is minden kulturális területen kiválót alkotnak. Az emberiség történelmi útja döccenő, kátyus út; hogy mégis folyton halad a magasabb rendű civilizáció és a tisztább eszmei élet felé, abban jelentős része volt és van Izráel életének és minden szenvedés mellett is kitartó kultúra-szeretetének. — Dr. *Hevesi* Ferenc rabbi mondott köszönetet a grandiózus szabadelőadásért. — A nagyszámú közönség lelkesen ünnepelte dr. *Wallenstein* Zoltánt, aki szuggesztivitásával, költői szépségű hasonlataival és megragadó gondolataival lenyűgözte hallgatóságát.

A NAGYKANIZSAI IZR. JÓTÉKONY ÉS KULTURÁLIS LEÁNYEGYLET február 22-én tartotta évi rendes közgyűlését nagy érdeklődés mellett. A hitközség képviselőiben megjelentek: dr. *Halphen* Jenő elnök, dr. *Bartha* István alelnök, *Kleinfeld* Ignác, a Chevra Kadisa elnöke, dr. *Winkler* Ernő főrabbi és még nagyon sokan az egyesület barátai közül és a tagok nagy számban. *Marbach* István alelnök üdvözölte a megjelenteket, majd *Szegő* Olga alelnök elnöki megnyitója következett, akit a közgyűlés lelkesen ünnepelt. Ezután *Pollák* Endre titkár olvasta fel jelentését. *Mechner* Erzsébet pénztáros beszámolója után került sor a választásokra, melynek eredményeként az egyesület újonnan megválasztott tisztikara egy évre a következő: alelnökök *Szegő* Olga és *Marbach* István, titkár *Pollák* Ede, pénztáros *Stern* Rózika, jegyző *Szántó* István. *Kertész* Béláné, az egyesület elnöke még a közgyűlés előtt lemondott elnöki tisztéről. Erdemei elismeréséül a közgyűlés *Kertész* Bélánét örökös tiszteletbeli elnökké választotta.

TOLLHEGYRŐL

ZSIDÓK ÉS NYELVÜK

A zsidó nép mély belső kettőssége, — amit Martin Buber oly csodálatos élelátással fejteget — élénken megmutatkozik abban a módban, ahogyan a zsidóság ősi héber nyelvével bán.

Egyrészt a szentség magaslatára emelte, olyan magasra, hogy hétköznapi kézzel és hétköznapi szándékkal elérni nem lehetett. Aprólékos, féltő gonddal őrizte a nyelv le-
rögzített megnyilatkozási formáját, az Írást, és mintegy „félhivatalosan“ fűzte tovább és gazdagította irodalmát.

Másrészt azonban a történelemben szinte páratlan hűtlenséggel viseltetett iránta, amikor az élő beszédből valóság-
gal kiközösítette, kiejtését, hangsúlyát hanyag szabadossággal kezelte, így annak ősi zengését elnémította, vagy eltorzította. Köznapi használatra „pótnyelveket“ hozott létre, mint a ladino, jiddis, melyek valósággal nemzeti nyelv-
ként éltek és így az asszimiláció megakadályozóinak szerepét töltötték be. Ezeket a nyelveket nagy zsidó tömegek annyira magukénak vallották, hogy saját létezésüket elválaszthatatlannak érezték azokétól. Amíg tehát őseik nyelvét múzeumi tárgyként üvegbúra alá helyezték s ezzel elzárták az élettől, addig minden ragaszkodásukat fogadott nyelvükre pazarolták. Egymás között a zsidó csak ezen a nyelven beszélt, örömet, bánatát ezen a nyelven dalolta, sőt imákat is szerkesztett, végül igen mély és gazdag érzelemvilágú, különös zamatú irodalmat teremtett ezen a nyelven.

Az emancipációért folytatott küzdelem, majd maga az emancipáció, megindította a zsidó élet minden megnyilvánulásának asszimilációját a környezethez. Az asszimiláció üteme pártokra bontotta a zsidóságot, s külön szervezetbe tömörítette a gyors asszimiláció híveit és külön azokat, akik a vallás parancsainak szigorúbb betartásával megakarták lassítani az asszimilációt.

Így alakult ki a mai helyzet, amikor az asszimilált zsidó sem héberül, sem jiddisül nem tud, a másik réteg pedig, amelyik még foglalkozik a hébernyelvű szent iratokkal, kénytelen a szöveget mondatról mondatra jiddisre fordítani, illetőleg körülírni, hogy teljesen megértse. Gyakori eset, hogy a hagyományhű zsidó, aki minden szabad percében a szent iratokban búvárkodik, s annyira jártas azokban, hogy nincs az életnek olyan vonatkozása, amire ne tudna azonnal, habozás nélkül valamilyen szentenciát idézni: a legnagyobb zavarba jönne, ha egészen egyszerű kijelentő mondatot kellene saját szavaival héberül megfogalmaznia. Ha nagyritkán meg is teszi, akkor is csak írásban képes rá, de írása is rendszerint hemzsege a nyelvtani és stiláris hibáktól, a helyesírásról nem is szólva.

A kettősség ellentéte világosabban kibontakozik előtűnik, ha másfelé is tekintünk. Láthatjuk a hébernek, mint beszélnyelvnek feléledését, az irodalomnak erőteljes ütemű fejlődését. Az írott héber nyelv tüze, melynek paraszát titkos és nem titkos művelői soha, egy percre sem hagytak kialudni, ma olyan lobogó lánggal ég, hogy csak vakok, vagy önként-szemhúnyók nem látják. De látjuk a hétköznapi nyelv feléledését is az ősi földön, eredeti zamatjával, hangsúlyával, halljuk zengeni a gyermek, a munkásember, a kereskedő, a professzor szájából. Látjuk feléledni a nyelv hajlékony rugalmasságát, amint tudós „balsan“-ok és tanulatlan beszélő akarák ajkán az ősi szógyökök új fogalmakhoz, új mondanivalókhöz idomulnak. Látjuk a folytonosságot, a megújulást, az életet.

A másik táborban viszont akaratlan egyetakarásban látjuk a legszélsőbb asszimilánst és a legszélsőbb galut-

zsidót. Versenyeznek a makaesságban, amellyel tiltakoznak a héber nyelv ujjáéledése ellen.

„Mausél úr“ szégyeli a héber szót. Talán a Tizparancsolat, talán a zsoltárok, talán a „szeresd felebarátodat“ miatt. Nem tételezzük fel, hogy a Hegyi Beszéd, vagy a Miatyánk miatt, amelyek szintén héberül hangzottak el és írtak le legelőször. Az biztos, hogy nem Rasi vagy Bialik miatt, hiszen ezeknek talán nevét sem ismeri „Mausél úr“.

De a „hagyományhű“ zsidóság? Miért félti a vallásosságot a t'nach nyelvétől? Miért ragaszkodik olyan göresösen a halódó jiddis-hez, miért nem „tér meg“ ősei nyelvéhez?

A kettősségből az egység felé nem kétséges az út. Egész zsidókká kell lennünk, be kell kapcsolódnunk a zsidó kultúrába. Első lépés ehhez nálunk egy erőteljes héber-nyelvkultusz megindulása. Ne kérdezzük hogy „reális“-e manapság hébert tanulni. A zsidóság számára mindig, de különösen ma csak az ideálok reálisak, hagyjuk a sivár álrealitásokat, haladjunk a sokévezredek ideálok felé!

Héman Ezrachi

Barát Endre: Két vers

Csak írv, haraggal írv

Uj fényt az éjbe csak tollad csíholhat:
költő, kemény marokkal fogd a tollat,
szorítsd, amíg a kezed el nem porlad!

Csak írv, haraggal, böszven, zord igéket,
verset, mi ostoroz, bevádol, éget
s számokér, mint a hazajáró lélek.

Írv, mintha vínál, — im' a tiszta fegyver —
költő, markold a tollat, ne ereszd el
s ha írásod eltörlik, újra kezd el!...

Újra és újra, százszor is ha kell még,
feszítsd, gyötörd új harcra szíved, elméd,
a gondolat, az nem sorvadhat el még! —

Szorítsd görcsel a tollat, egyre jobban
és írv, csak írv, tajtékozz, — haragodban
a vergődő vak világ szíve dobban...

Hajnali csillag

Hajnali csillag az égen,
tűnik a ködbe fohéren,
mi szétszikkázott az éjbe, —
már elhalványul a fénye.

Belepte az égi rozsdá,
színét a hajnal kimosta
s kilobban picinyke lángja,
akár a szélfúttá lámpa.

Hajnali csillag az égen,
foszlik, eloszlik egészen,
letörli a köd, meg a felhő, —
de estére mégis feljő!...

Ú J K Ö N Y V E K

ZSIDÓ ÉLET — ZSIDÓ ÉNEK. (Egy- és kétszólamú énekek ünnepi összejöveteleikre.) Az előszó úttörő kísérletnek nevezi ezt a most megjelent énekeskönyvet. Valóban az, zsidó és zenei szempontból egyaránt. Olyan dallamokat találunk egybegyűjtve, részben egyszólamú lejegyzések, részben kétszólamú karmunkák formájában, melyek a zsidó életnek ennyire megfelelő gyakorlati formában tudomásunk szerint nemcsak nálunk, de egyetlen külföldi énekeskönyvben sem jelentek meg. A könyv dallamanyagot ad minden olyan alkalomra, midőn istentiszteleti kereten kívül gyűlünk egybe vallásosjellegű összejövetelekre. Megtaláljuk benne az *oneg sabbat*, a zarándokünnepek (peszach, sovuoth, szukkoth), a chanukka, purim stb. templomonkívüli énekeit. Valóban hézagpótló gyűjtemény, elsősorban az ifjúság részére, de hatása azon messze túlhaladva, a zsidó élet egész területén jelentkezik majd. — Úttörő kísérlet zenei szempontból is. A dallamok kiválasztásánál elsősorban a zsidó népzene értékes és szép énekei kaptak helyet a gyűjteményben, — kompozíciók csak elvétve és csak olyan helyen, ahol megfelelő népi dallam nem állt rendelkezésre. E törekvés méltón tartja a rokonságot egyrészt *Idelsohn, Nadel, Kaufmann* és a többi zsidó népdalkutató munkásságával, másrészt természetesen következménye annak, hogy a gyűjtemény összeállítója és munkatársai (valamennyien *Kodály Zoltán* tanítványai) korunk és elsősorban a magyar zenei fejlődés példájára, a zsidó zene megújulásához és fejlődéséhez vezető egyetlen útnak a zsidó népzene gazdag kincsemek feltárását és ápolását tartják. — A nép-ének visszahelyezése az istentiszteletek liturgikus keretébe sem volna forradalmi újítás. Inkább visszanyúlást jelentene oda, ahol körülbelül száz évvel ezelőt *Sulzer* és kortársai az asszimiláció bűvöletében lekanyarodtak erről az útról és a közéneket száműzték templomainkból. Még szerencse, hogy az újítók — mert ők azok voltak — becsvágya nem terjedt ki azokra a szerintük úgy látszik nem túljelentős alkalmakra, melyek dallamanyagát az új énekeskönyv tartalmazza. Így ezeken a területeken tovább virágzott a népdal, vidékenként, sőt családonként öröklődtek a szombatmarasztaló énekek, a széder és egyéb templomonkívüli szertartások és vallásos összejövetelek hagyományos dallamai apáról fiúra. Ezek vannak itt egybegyűjtve kettős rendeltetéssel. Mint egyszólamú énekek közénekként adják meg a vallásos összejövetelek hangulatát, az áhitatot emelve és a testvéri összefogást szolgálva. Mint kétszólamú kórusok magasabb zenei kultúrára nevelik majd ifjúságunkat, régen nélkülözött műsorral látva el iskolai, vallásos köri és egyéb ifjúsági énekkarainkat. Erre a magasabb zenei kultúrára pedig nem csak általános emberi, de zsidó szempontból is igen nagy szükségünk van. Mert addig nem remélhető gyökeres változás istentiszteleteink mai zenei bozótjában, míg a gyülekezet fejlettebb zenei ízléssel nem rendelkezvén, nem tud különbséget tenni virág és gyom között. — Ennek az időnek elkövetkezését várjuk az ilyen szellemű énekeskönyvektől és azoktól, akik azt szerkesztették. Az úttörő munkáért dicséret és elismerés illeti *Koltai Ferencet* és munkatársait, *Budai Pált*, *Kadosa Pált* és *Kuti Sándort*. Az énekeskönyv a „Segédkönyvek a vallásoktatáshoz” sorzat 2. számaként jelent meg, dr. *Kohn Zoltán* vallásoktatási tanfelügyelő szerkesztésében, a Pesti Izr. Hitközség kiadásában. *Káldi László*

BEÉRKEZETT KÖNYVEK. Dr. *Scheiber Sándor*: Emlékkönyv *Heller Bernát* professzor hetvenedik születésnapjára. — *Benamy Sándor*: Mielőtt belepi őket a por... — *Bialik*: A talmudista. Fordította *Kardos László*. *Adler Miklós* fametszeteivel. — Dr. *Kohn Zoltán*: Hitoktatásunk korszerű problémái. — A könyvek ismertetésére visszatérünk.

VALAMENNYI ITT ISMERTETETT
ÉS MEGEMLITETT KÖNYV KAPHATÓ

Gondos Sándor

modern zsidó könyvesboltjában.

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 53. Telefon: 425—828.

BENCZÉS TIBOR: ÜZEN A MULT. (*Mesék, legendák. Budapest, 1942. 206. o. Dr. Hevesi Simon előszavával.*) Kétezerévi szétszóratás, vándorlás, menekülés és bűjdosás után, mely idő alatt a zsidó szív érzése és lüktetése a világ majdnem minden nyelvén megnyilatkozott, felvetjük a kérdést: van-e egységes zsidó irodalom? A műveknek és alkotásoknak arra a végtelen sorára gondolunk e kérdés felvetésekor, amelyek túl a korokon és földrajzi különbségeken hatottak egymásra s pusztán a belső, a szellemi együvértartozandóság vonzó ereje folytán, legyőzve és felülemelkedve minden külsőleges elváltozáson, azt mutatják és bizonyítják: zsidó irodalom van. Ez a tétel és követelmény nem érvényes a zsidó írók regényeire és színműveire, szóval azokra az irodalmi műfajokra, amelyeket a nyugati — görög — európai szellem iskolájában tett magáévá a zsidóság, de annál inkább vonatkozik a mesére, amely jellegzetesen Kelet műfaja. Ez dacolva az idők múlásával, megőrizte a maga különleges jogfolytonosságát s kis módosulással, de a lényeg megőrzésével megmarad annak, ami Erec Jisrael forróságtól párolgó mezőin, Babylonia életes ízű, tudományos vitától hangos tanházaiban, s Európa nagyvárosainak fokozatosan kialakuló és kifejlődő gettóiban vígasztalta a szomorú lelkeket, bátorította a esüggedőket, megcsillogtatva a megváltás és szabaddulás reményét.

Igy volt ez a multban, s hogy még ma is így van, mi sem bizonyítja jobban, mint *Benczés Tibornak* a jeles írónak és hírlapírónak ez az új könyve, az „Üzem a mult”. amely szép, csiszolt, acélos magyar nyelven való átdolgozása a midrásoknak, agádáknak és a középkori gettók legendáinak, amelyekről túlzás nélkül mondhatjuk, hogy szájról-szájra jártak a zsidó nép között. Mindenki tett hozzá valamit, alakított rajta. Papok felhasználták tanításaikban és szónoklataikban. Írók, költők jöttek, akik a drága nyersanyagból értékes ötvösmunkává kalapálták. Mindenkié volt. A tulajdonjog, születése pillanatától kezdve, a zsidó népre szállt át. *Benczés Tibor* kezéből a hagyományos tartalom korszerű köntösben, megfésülve, átalakítva, valósággal új, önálló életre igénnyt tartva kerültek ki. Az alaki átdolgozáson kívül *Benczés Tibor* lendületet, cselekményt, feszültséget szőtt bele a mesékbe és elbeszélésekbe. Kidomborította, kiemelte a történetek csattanóját, a népi gondolkodás éleselméjűségét, a tanulság, a következtetés igazságát. Külön meg kell említenem könnyesszavú ajánlását, amely tiszta líra, költemény prózában. Szülők, papok, tanárok, nevelők, mindazok akik az ifjúsággal foglalkoznak, s tanítványaikat jó zsidókká akarják nevelni, értékes barátot kapnak e könyvben. *Gervai Sándor*

A LIBANON tudományos folyóirat legújabb száma gazdag tartalommal jelent meg. *Selényi Pal Pfeifer Ignác* emlékének áldoz, *Szabolcsi Bence* egy érdekes zsidó zenei nyelvemlékről, *Beke Ödön* régi magyar zsidó zenészekről, *Grózinger M. József* a prófétizmusról, *Balázs György* a názánfalvi fazsinagógáról értekezik. A *Kisebb Közlemények* között *Munkácsi Ernő Mendel* prefektus hiteles portréját, *N. E.* a trenderli történetét, *Grünwald Fülöp Löw Lipót* százéves rabbilevelét ismerteti. A tartalmas számot gazdag könyvrovat egészíti ki.

A BUDAPESTI AUT. ORTHODOX izr. hitközség március 15-én, a nemzeti ünnep alkalmából *Kazinczy-utcai főtemplomában ünnepélyes istentiszteletet tartott, amelyen a hitközség elöljárósága és képviselőtestülete, valamint a hitközségi intézmények képviselői és számos hívő vett részt.*

Az előadott alkalmi zsoltárok elhangzása után *Steif Jonáthán* rabbi a nyitott frigyláda előtt a hazáért és nemzetünk boldogulásáért könyörgő imát mondott.

Az ünnepélyes istentisztelet a Himnusz eléneklésével ért véget.

EIADNÁM a „Der Babylonische Talmud”-ot (8 kötet) és a hozzátartozó *Wörterbuchot* (4 kötet), mely a *berlini Benjamin Harz Verlag* kiadásában jelent meg. Szíves válaszként „Fodor” névre a kiadóhivatalba kérek.

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kekmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85.
Telefon: 130—237
144—302

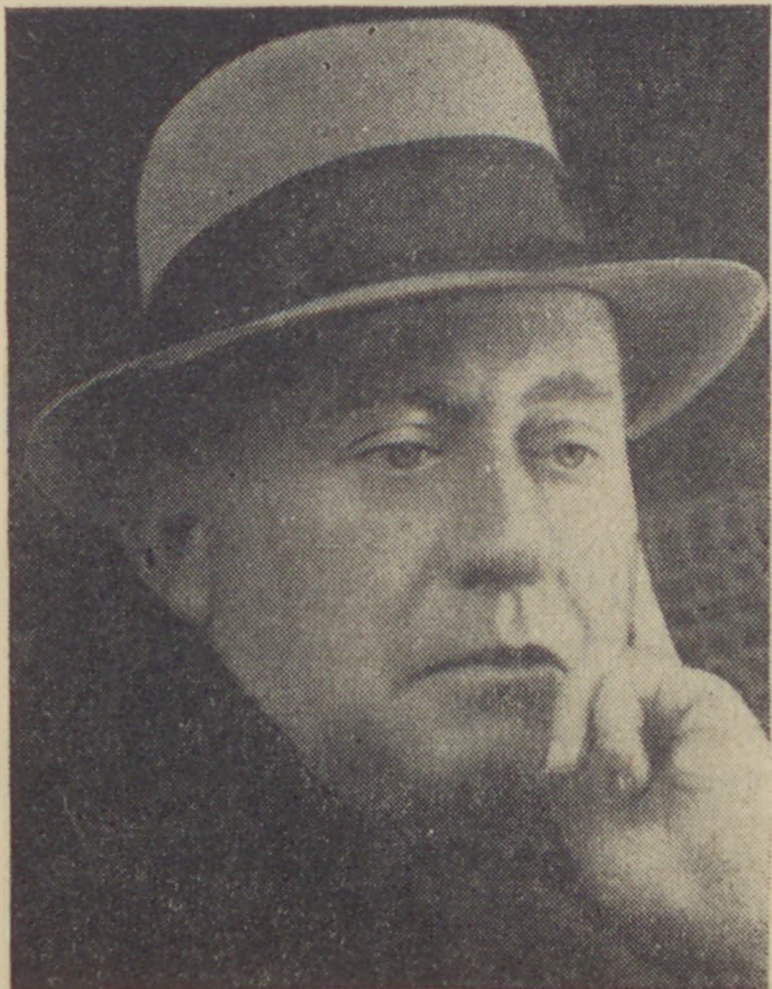
FEHÉR ARTUR. (Látogatás a művésznél). A leghíresebb zsidó előadó-művésznemet nem az őt megillető helyen, szereplése közben a művészsobában, hanem a lakásán kerestük fel.

Íróasztala mellett ült és... *írt!*

— Manapság a művészek inkább írnak mint szerepelnek. Ebbe a hibába én is beleestem, anélkül, hogy különösebb tehetséget éreznék iránta. Akarja, hogy zongorázzam?

— Igazán nem értem...

— Egy zsidónak, kérem, manapság mindent kell tudni és próbálni. Még zongorázni is. És ha nincs kéznél zongora... hát zongorázzon az asztalon. Így vagyok én is az írói minőségemmel. Megpróbálom, mert muszáj. Két kötetnyi betűket róttam egymás mellé s könyveim jobban fogynak, mint Balzac kötetei. Már megint kell írnom, mert elfogytak. Az írásomban is szeretnék teljesen egyéni lenni, mint a szaválásomban.

Fehér Artúr

— Mi a véleménye, Mester, az új szavaló-generációról?

— Kitűnően szavalnak valamennyien. Sokkal jobban mint én, mert én nem adok annyi fájdalmat, könnyet, érzést, dühöt, keserőséget a dolgokba, mint ők. Persze, idővel ők is lehiggadnak — mint én.

— Tervei?

— Rengeteg... darabot írok... Szeretnék lapot alapítani s remélem ennek is eljön az ideje, és... folytatni a pályámat, tulajdonképeni hivatásomat. El is utazom rövidesen, hisz életem legnagyobb részét bolyongással töltöttem el. Régen egyik országból a másikba, most egyik faluból, városból a másikba. Hogy is írta rólam néhai Kiss Arnold, a nagy zsidó költő:

*Megyek tovább, begombolom darócom,
Álom-felhőkön tovább ringatódzom,
Vándorbotommal tovább hadonászom,
Ködpaloták, ködviziók lakásom*

Az ajtóból még utánam kiáltotta az örök-ifjú művész:

— Szerkesztő úr... szerkesztő úr... zongorázzak?

(r. e.)

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG KÖZGYÜLÉSE. Március 1-én, vasárnap délelőtt impozáns keretek között folyt le a Magyar Cionista Szövetség közgyűlése. Komoly Ottó elnöki megnyitójában megemlékezett a Kormányzó Úr huszonkétévtendő országglásának évfordulójáról. Üdvözölte a hetvenesztendő dr. Osztern Lipót, a Szövetség hosszú időn át volt elnökét, majd ismertette a cionisták álláspontját a „Sárgakönyvvel” kapcsolatban. Danzig Hillél költői szépségű beszédében emlékezett meg az ezévben elhunyt cionistákról, külföldiekről és magyarországiakról. Dr. Kahán Nison plasztikus beszédben ismertette a cionisták hitközségi munkáját és kiemelte a Pártfogóiroda működésének jelentőségét. Felszólította a közgyűlés közönségét, hogy szívvel-lellekkel, munkával és anyagi áldozatokkal vegye ki részét a Pártfogóiroda munkájából. Dr. Buk Miklós a Szövetség elmúlt évi működéséről tett jelentést. A zárszámadás és költségvetés bemutatása után dr. Körössy Ferenc és dr. Junger József szólalt fel. Miután a közgyűlés a jelentéseket elfogadta és a felmentvényt megadta, dr. Lukács Leó, mint a Jelölő Bizottság elnöke beterjesztette az új tisztikar, választmány, számvizsgálóbizottság tagjainak névsorát, amelyet a közgyűlés elfogadott. A Szövetség újonnan megválasztott tisztikara: elnök: Komoly Ottó; társelnökök: Fránkl Jenő, dr. Kasztner Rezső és dr. Lukács Leó; alelnökök: dr. Junger József, dr. Ungár Sándor; főtitkár: dr. Buk Miklós; titkár: Klein Ignác; jegyzők: Epstein Ákos, Königsfeld Miklós; ügyész: dr. Fazekas Géza; háznagy: Fuchs Ernő; ellenőrök: Braun Mihály és Schlesinger József; pénztárosok: Fülöp Imre és Müller József; könyvtáros: Vajda Zsigmond.

DR. OSZTERN LIPÓT HETVENÉVES. A budapesti zsidó társadalom egyik kiválóan értékes tagja, dr. Osztern Lipót ügyvéd március 5-én ünnepelte születése hetvenedik évfordulóját. Dr. Osztern Lipót kora ifjúságától kezdve tevékeny munkása volt a zsidóság kulturális, jótékonyági és társadalmi egyesületeinek. Szigorúan vallásos családból származott. Tanulmányait a budapesti rabbiszemináriumban végezte. Utóbb jogi pályára lépett és kezdetben bírósági joggyakornok volt, később azonban az ügyvédi pályára lépett, ahol pályatársai a közszeretnek örvendő kollégájukat több mint húsz éven keresztül a Budapesti Ügyvédi Kamara választmányába delegálták. A Kamarában érdemes munkásságot fejtett ki, mint a fegyelmi bíróság egyik tanácsának elnöke. Egy cikluson tagja volt a Kúria ügyvédi tanácsának is. Hosszabb idő óta ügyésze az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesületnek, és vezetőségi, illetve választmányi tagja sok zsidó egyesületnek. A Pesti Izr. Hitközség képviselőtestületének ugyancsak több mint húsz év óta tagja, úgyszintén utóbb tagja lett a hitközségi választmánynak is. A Magyar Cionista Szövetségnek több mint tíz éven át volt elnöke. Jelenleg elnöke a hitközségi képviselőtestület cionista tagjait magában foglaló frakciónak. — Születésnapja alkalmából közelebbi baráti körének egy küldöttsége kereste fel és a nagyérdemű közéleti férfit hűbőséges ünnepségben részesítette. Tisztelői dr. Osztern Lipót nevét a Zsidó Nemzeti Alap „Aranykönyvébe” vezették be és a Magyar Cionista Szövetség március 6-án megtartott péntek esti istentisztelet keretében is méltón emlékeztek meg közéleti működéséről.

ZSIDÓ gimnáziumban jelesen érettségizett fiatalember, nevelői vagy egyéb elfoglaltságot keres. Cím a kiadóhivatalban.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban. Lakodalmakat vállal
elsőrendű kivitelben. Erdélyiek és felvidékiek találkozóhelye.

BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 4-B. TELEFON: 123-843

TÁMÁR (*Bálint Lajos 9 képes bibliai drámája az Omike-színházban*). Támár a zsidó őstörténet egyik legérdekesebb és legmodernebb nőalakja, egy háromévezredelőtti „suffragette”. Története röviden az, hogy: Támár Judának „az oroszlánkölyöknek”, a zsidó nemzetségfőnek fejedelmi házában kétszer is megözvegyülvén, a „férjgyilkos” asszony babonás hírébe kerül azáltal, hogy apósa a maga nemzet-ségfői tekintélyével maga süti rá ezt a szörnyű bélyeget, amikor a sógorsági házassági-törvény dacára nem akarja harmadik fához is feleségül adni, hanem hazaküldi őt apja házába. Támár nem akar belenyugodni, hogy a gyermektelen özvegyek és öröközvegyek — mert hiszen a szörnyű bélyeggel homlokán többé zsidó férfi nem mer hozzá közeledni és nincs család, mely befogadná — embertelen sorsára jusson. Az akkori zsidó szociális viszonyok mellett ugyanis a gyermektelen özvegyek élete semmivel sem volt különb a háziállaténál, majdnem társadalmen kívül kellett élniök. Fellázad a meghélyezés ellen és egy rendkívül szellemes, de éppoly kockázatos ötlet árán, apósán keresztül vissza is szerzi társadalmi pozícióját. Rendkívül halás, de kényes téma, melyhez csak alapos művelődéstörténeti és korismeret birtokában, sok ízléssel szabad nyulni, különben a blaszfémia határát suroló történet lesz belőle.

Az Omike-színház előadásán *Beregi Oszkár, Gellert Lajos, Szigeti Jenő, Párdány Judith, Mányai Lajos és Spiegel Annie* játszották a darab főszerepeit. Az előadás előtt *Sik Olga* meleg, szép alt hangon három dalt énekelt. Különösen a szövegnélküli *Hora* volt nagyon érdekes kompozíció. (s. i.)

BEREND LÁSZLÓ SZERZŐI ESTJE. A Hollán-utcai kultúrteremben folyt le *Berend László*nak, a jeles költőnek nagyszerű szerzői estje március 19-én. A tartalmas bevezetőt *Komlós Aladár* mondta, *Beregi Oszkár, Palotai Erzsé, Kelen Dóra, Szigeti Jenő* a költő műveiből adtak elő. *Rózsa Vera, Sik Olga* és *Garai Ernő* énekszámakkal arattak nagy sikert. A közönség a kultúrtermet zsúfolásig megtöltötte.

AZ IMIT FELOLVASÓ-ÜLÉSE. Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat márciusi felolvasó-ülését *Szaádja* halálának 1000. évfordulója alkalmából a nagy arab-zsidó vallásfilozófus emlékének szentelte. Dr. *Guttmann Mihály*, az Orsz. Rabbiképző Intézet tudós rektora *Szaádja* életmunkáját fejtegette tartalmasan, dr. *Scheiber Sándor* *Szaádját* és műveit a karaita irodalom tükrében mutatta be, *Békési Pál* műfordításokat olvasott fel.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG MAGYAR ZSIDÓ SZABADEGYETEMÉN március 26-án dr. *Rubinyi Mózes*, a kiváló irodalomtörténész *Makai Emil*ről tartott mélyenszántó és tartalmas előadást, a nagy költő halálának 40. évfordulója alkalmából.

A MUNKÁCSI ZSIDÓ GIMNÁZIUM DIÁKKAPTÁRÁNAK KIÁLLÍTÁSA. A munkácsi zsidó gimnázium keretében már több éve működő *kézimunkatanfolyam* ügyes és buzgó résztvevői az évek folyamán nagyobb mennyiségű, egyre tökéletesebb használati cikket és dísz tárgyat állítottak elő. Most a gimnázium 320. sz. *Diákkaptár*-fiókja ezekből a tárgyakból purimi kiállítást rendezett. A *Diákkaptár*, melynek célja, hogy a fiatalság gyakorlati hajlamait kibontakoztassa, vállalkozó kedvét bátorítsa és takarékosagra neveljen, ezen a purimi kiállításon igyekezett értékesíteni azt, amit a *kézimunkatanfolyam* résztvevői termeltek. A kiállításra *faból készült játékszerek, fából készült használati tárgyak, női kézimunka és vegyes iparművészeti tárgyak, valamint vasipari és rádiótechnikai készítmények* kerültek bemutatásra.

A kézügyességfejlesztő tanfolyamon kétszáz diákfiú és leány fordítja szabad délutánjait — három munkateremben, hét oktató vezetésével — fizikai munkakészségének fokozására. A harmadik esztendeje folyó csendes munka eredményét a közönség elismeréssel fogadta és méltánylással adózott *Morvay Jenő* igazgatónak, *Gotteszmann Arnold* vezető-tanárnak, *Láncz M. Farkas, Glanczman Ernő, Reich Gyula, Billitzer Aladár, Stern Mayer* és *W. Schwartz Erzsébet* szakoktatóknak, valamint a tehetséges, ifjú kiállítóknak.

RENDKIVÜLI JÓTÉKONYSÁGI ADÓ KIVETÉSE A KASSAI HITKÖZSÉGBEN. A kassai izr. anyahitközség rendkívüli jótékonyági adót vetett ki tagjaira. Több hitközségi tag a kivetés ellen felszólamlással élt. A képviselőtestület februári közgyűlésén *Gál Ignác* képviselőtestületi tag, aki egyben a *Pártfogó Iroda* helyi csoportjában a szűkebb intézőbizottság tagja, megrázó szavakkal esetelte azt a nagy nyomort, melybe a zsidóság egyre újabb rétegei kerültek. *Gál Ignác* megrázó beszédének hatása alatt a rendkívüli jótékonyági adó ellen felszólamlók közül többen azonban visszavonták felszólamlásukat, sőt egyesek kijelentették, hogy a rájuk kivetett jótékonyági adót alacsonynak találják és többet kívánnak fizetni. Az ülés végén a képviselőtestület elnöke köszönetét és elismerését fejezte ki *Gál Ignác*nak igaz zsidó érzéstől áthatott felszólalásáért.

SZERZŐI EST. Március 10-én rendezte *Ember Engelhardt* Sándor tizedik jubiláris költői szerzői estjét. A nagyszerű szerzői esten *Zsolt Béla* mondta a bevezetőt, *Szabolcsi Lajos* a zárszót és a nagyszámú szereplői gárda a költő műveiből adta elő a legszebb részeket. *Zongorán Ember* Sándorné kísért.

ARANYLAKODALOM. *Kredens Ede* és felesége, szül. *Schönfeld Szidónia*, március 20-án ünnepelték aranylakodalmukat *Losoncon*.

BOROS JÓZSEF

SIREMLÉKEK nagyraktára kizárólag: Budapest, VII.

DOB-UTCA 2

(Károly-körúti sarokház)

Telefon: 227-096

Modern fedőlapos
virágvázás siremlékek

OLCSÓ
ÁRAK

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vadász-u. 11.

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Bánó Lehel igazgató.

Engedélyezve: 20700/1938. XII. M. E. sz. alatt.

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY Könyvkiadó és
Nyomtatás Rt.
Budapest, VII., Bárczy Károly-utca 3/a
Telefon: 226-0881
FUNKCIONÁLIS MŰKÖZMŰVÉSZET

ROZSA VERA DALESTJE TATÁN. Pármai és nagysikerű dalestet rendezett a Tatai Zsidó Diákok Bibliakör. A dalest műsorán héber, jiddis és újkéber dalok váltakoztak, melyeket a népszerű, tehetséges Rozsa Vera énekel. A Bibliakör elnöke köszöntötte, az énekeszámok ismertetését Steiner Auikó látta el. A felejthetetlen estéért Rosenthal László dr. rabbi mondott köszönetet a jeles vendégművésztársainknak.

PÉSZACH ÜNNEPI ÉLETKÉP. A szemere-utcai leányiskola vallásos köre nem mindennapi, elgondolásában, teljesen újszerű ünnepséget rendezett március 29-én délután a Hollán-utcai kultúrteremben. Vasvári István Pészach c. életképét mutatták be a leányok, és a kedvesen megénekeltek az életkép keretében egy családi otthon körében megénekeltek a szédereste minden szépsége, az előkészületektől kezdve a széder szertartásán át a *chad gadjs* hájas történetéig. Asszimiláns pesti zsidó családok kislányai, akik közül sokan csak a hittanórán hallanak a szédereste szépségeiről, maguk pergették le édesen, könnyekfakasztóan szép szövegben a szédereste kedves jeleneteit. Az ünnepség főrendezője Cellert Lajos színművész volt, a liturgiai részt Weisz Jenő vallásos tanár, az ünnepi énekeket, melyeket a vallásos kör énekkara adott elő, Mehler Erzsébet tartotta be. Az életkép keretében Kelen Dóra és Banfi Edit több szép verset szavaltak el Vasvári Istvántól. Az ünnepély elgondolásának és irányításának érdeme Stein Sándoré, a Lipótvárosi Imaház Egyesület tevékeny elnöke. Az ünnep megnyitót dr. Berkovits József rabbi mondta, Herskovits Béla főkántor az ünnepi zsoltárokat énekelte. Az ünnepi záróbeszédet Gábor Andor előljáró tartotta. A gazdag műsor második felében Cellert Lajos és Urnassy Imre, Stefan Zweig „Jeremiás”-ának első képét adták elő ismert művészetükkel.

A GYÖNGYÖSI „MAKAI EMIL” IZR. IFJUSÁGI ÖNKÉPZŐKÖR március 3-án este rendezte meg nagysikerű purimi estjét. A templomi kórus bevezető éneke után dr. Jakab Jenő rabbi nagyhatású ünnepi beszédet mondott, Hanófer Ágnes elszavalta Kiss Arnold „Nem mondta meg Eszter” c. versét, Flohr István tartalmasan beszélt, Schiffmann Henrik Patai József „Gyónás a Panaszfalnál” c. versét szavalta el. A műsor második részében két vígjáték került színre nagy sikerrel. A prólógust Schwarz Veronika mondta, Waldner Ottó konferált.

MEGJELENT

Működés Mor: 1927. 11. 16. 17.
A MODERN HÉBER NYELV TANKÖNYVE
MÁSODIK része HALADÓK számára P 5.50
Az első rész (második kiadás) P 4.50
Szerző kiadása
DEBRECEN, SIMONFFY-UTCA 51. SZÁM.

MANNHEIM:

A MODERN HÉBER NYELV TANKÖNYVE
kapható és megrendelhető
CONDOS SÁNDOR
modern zsidó könyvesboltjában.
BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 53. Telefon: 425-828.

HÁZASSÁGOK

Sáczar Viola Győr és dr. Kauders Eerenc ügyvéd Koronán március hónapban Győrött házasságot kötöttek.

Palgár László és Szendrő Klára március 8-án tartották esküvőjüket Szentesen.

Maros Pál és Szűcs Pál bankár leányát eljegyezte Bartos László fémlemez- és badogáru gyáros.

Eiland Irénkét (Szombathely) eljegyezte Abraham László dr. (Marosvásárhely).

Schwartz Magda Pecca, Klein Imre Mebács, 1942 március hónapban házasságot kötöttek.

HALÁLOZÁSOK.

A közelmúltban hunyt el Marosvásárhelyen 72 éves korában özv. Hamlet Jónáné. Gyászolják gyermekei: Jakab, Áron, Béla, Albert, Ernő. Sándor (Detroitban), Mariska. Szerén, valamint menyei, vejei és unokái.

Friedmann Mór miskolci fűszerkereskedő életének nyolcvankettedik évében, rövid szenvedés után elhunyt. Gyászolják gyermekei és kiterjedt rokonság.

Engel Odon szombathelyi szappangyáros, a szentegyleti elnökének felesége, március 6-án Szombathelyen elhunyt. Temetése március 8-án volt, nagy részvétel mellett.

Legújabb
párisi modellek

tökéletes
kézimunka
hártyavékony
kidolgozás

Szombattartó cég

Paróka készítő

Is hullámított hajból

Tartós hullám

Manikűr

Hajfestés

Olcsó árak!

HEISZ JENŐNÉ

női fodrász és paróka készítő

Bp. VI., Vasváry Pál-u. 4

Raktáron levő **síremlékek** mélyen leszállított áron

LÖWY J. UTÓDA Budán II. FŐ-UTCA 79 (PALFFY-TER MELLETT)
TELEFON: 35-15-81

Hajszálak végleges kiirtása villannyal

Szépségápolás. Szemölcsirtás. Quarz.
Polták Sarolta kozmetikai intézete,
Andrássy-út 32. I.

Cégem specialitásai (házikezeléssel):
«Miracle» szőrtelenítőszer
vagy «Miracle» szőkítő-
kenőcs.

«Miracle» krém, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vívmánya.

(Kérjen prospektust.) Tanítványképzés.

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Leány- és fiúruhák,
Leány- és fiúkabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

FÜRTH

lakástakarító- és féregirtó vállalat

**BUDAPEST, V.,
CSÁKY-U. 7. II. em.**

TELEFON: 124-455

Lelkiismeretes munka

Prima referenciák

Elegáns

**CSECSEMŐ-
KELENGYÉK**

SZÉKELY JENŐ

Petőfi Sándor-utca 9

**Takarékos családok
olcsón és jól vásárolhatnak**

KLEIN ANTAL

divatházában Bpest, VII., Király-u. 49

Selymek, szövetek, vászonárak.
Kelengyék, kötöttárak és női konfekció

Üvegtetőcserép és Eternit

szabványméretű
drótbetétes üveg

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29.

ÜVEGHÁZ

Telefon: 110-114*

Mindent megtalál nyolc házból levő
raktárainkban

Használt és új

iroda
lakás
antik

BUTOR

vétel
eladás
csere
kölcsönzés

Csillárok, műtárgyak * Perzsa-torontáli szőnyegek
Kombinált szobakülönlegességek

Áruházi rendszer

UNIVERSAL VII, Wesselényi-u. 8.
Telefon 137-842, 135-869

tökéletes

KLISÉ

König és Bayer

WESSELÉNYI-U. 8. ALMÁSSY-TER DÁRCOK
VILCSÉNGÉRY-UTCA 1 T: 135-991